

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

Formy spolupráce rodiny a školy na 1. stupni ZŠ
Forms of Family-school Cooperation in Primary
School

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jana Kargerová, Ph.D.

Autor diplomové práce: Tereza Bakalářová

Studijní obor: učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Forma studia: prezenční

Diplomová práce dokončena: listopad 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Formy spolupráce rodiny a školy na 1. stupni ZŠ vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. 11. 2013

Podpis:

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Janě Kargerové, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc, rady a trpělivost při zpracování této diplomové. Rovněž bych chtěla poděkovat všem zástupkyni školy X, která mi v rámci výzkumu věnovala svůj cenný čas. Díky patří i mé rodině, mému příteli a přátelům za jejich pomoc, podporu a trpělivost.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá formami spolupráce mezi rodinou a školou v programu Začít spolu. Teoretická část se zaměřuje na rodinu a školu jako výchovně vzdělávací instituce, popisuje jejich historický vývoj a na něj navazující současné trendy v komunikaci a ve spolupráci mezi školou a rodinou. Práce převážně čerpá z programu Začít spolu. Věnuje se dvěma vybraným standardům, které vymezují kritéria kvality spolupráce školy s rodinou, a oba dokumenty porovnává.

Empirická část prezentuje akční výzkum, který se zaměřuje na „Smlouvy o učení“, jako jednu z možných forem spolupráce školy s rodinou. Mapuje implementaci „Smluv“ na základní škole X a zkoumá přínosy těchto „Smluv“ pro žáka, rodiče, učitele a pro jejich vzájemnou spolupráci.

Klíčová slova

Rodina, škola, spolupráce, komunikace, Program Začít spolu, standardy, Smlouvy o učení

Abstract

This diploma thesis deals with the forms of cooperation between parents and school in the school programme Step by Step. The theoretical part investigates family and school as educational institutions and describes its historical evolution and on-going trends in a mutual communication between family and school. The major source of the Diploma Thesis is the Programme Step by Step. The theoretical part is focused on 2 basic standards critical for the quality of cooperation between school and family. Programme documents are compared both.

The empiric part presents an action research focused on „Learning Agreements“ as a one of the family-school cooperation. It deals with the „Learning Agreement“ implementation in a certain school named X. It investigates its contribution for its contribution for children, parents, teachers and mutual cooperation.

Key words

Family, School, Cooperation, Communication, Step by Step Programme, Standards, Learning Agreements

Obsah

ÚVOD A CÍLE	8
TEORETICKÁ ČÁST	11
1. Pojetí rodiny, školy a dítěte	11
1.1. Charakteristika pojmů rodina a škola	11
1.1.1. Rodina	11
1.1.2. Škola	16
1.2. Pojetí dítěte, vztahu rodiny a školy v historickém vývoji společnosti	18
1.3. Spolupráce rodiny a školy v současných kurikulárních dokumentech	23
1.4. Shrnutí první kapitoly	27
2. Vzájemná očekávání školy a rodiny	28
2.1. Vzájemná očekávání	28
2.1.1. Očekávání rodičů	29
2.1.2. Očekávání učitelů	32
2.2. Vzájemné role ve vztahu	33
2.2.1. Role dítěte	33
2.2.2. Role rodičů ve vztahu ke škole	35
2.2.3. Role učitele	41
2.2.4. Úskalí	42
2.3. Shrnutí druhé kapitoly	43
3. Kvalita práce učitele v oblasti komunikace a spolupráce školy a rodiny	44
3.1. Rámec profesních kvalit učitele	45
3.2. Program Začít spolu jako příklad pro spolupráci školy a rodiny	47
3.2.1. Začít spolu	47
3.2.2. Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA	48
3.2.3. Porovnání dokumentů „Rámec profesních kvalit učitele“ a „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“	52
3.2.4. Příklady spolupráce mezi rodinou a školou v programu Začít spolu	54
3.3. Shrnutí třetí kapitoly	62
4. Shrnutí teoretické části	63

EMPIRICKÁ ČÁST	65
5. Vymezení problému a cíle práce	65
5.1. Vymezení problému	65
5.2. Úkoly a cíle empirické části	66
6. Metodika výzkumu	67
6.1. Design výzkumu	67
6.2. Metody výzkumu	67
6.3. Výzkumný vzorek	71
7. Implementace „Smluv“ do systému komunikace a spolupráce na základní škole X	77
8. Realizace výzkumu	86
8.1. Žákyně A	86
8.2. Žákyně B	91
8.3. Žák C	95
8.4. Žák D	98
9. Vyhodnocení výzkumu	100
9.1. Interpretace výsledků ve vztahu k 1. cíli výzkumu	100
9.2. Interpretace výsledků ve vztahu ke 2. cíli výzkumu	102
ZÁVĚR	104
LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE	106
INTERNETOVÉ ZDROJE	108

ÚVOD A CÍLE

Vztah dětí, rodiny a školy je v současnosti jedním z nejdiskutovanějších témat. Současná pedagogická praxe se tímto tématem začala podrobněji zabývat teprve v pár uplynulých letech. Vzhledem k faktu, že se toto téma v nedávné době stalo nedílnou součástí i mé osobní pedagogické praxe, rozhodla jsem se problematikou spolupráce rodiny a školy zabývat i v této diplomové práci a nabídnout tak nový úhel pohledu díky svým dosavadním zkušenostem.

„Po dlouhou dobu nebyly vazby a vztahy mezi školami a rodinami považovány za téma, kterému by bylo třeba se nějak zvlášť věnovat. Situace se však radikálně změnila“, tvrdí v úvodu Milada Rabušicová (2004, str. 5). Dříve byly role rozdělené. Škola měla zajistit intelektuální rozvoj dítěte, kázeň a sociální začlenění dítěte, rodina měla za úkol vychovávat dítě a dohlédnout nad jeho přípravou do školy. Podle Rabušicové (2004, str. 5) *„nikomu nepřišlo na mysl, že by rodiče měli mít právo zasahovat do vnitřních záležitostí školy“.*

Tématu Komunikace školy s rodinou se v poslední době dostává větší pozornosti. Stále častěji se podle Rabušicové (2004, str. 5) *„o rodičích ve vztahu ke škole mluví jako o partnerech, spolupracovnících, klientech a dokonce občanech, kteří, jak vyplývá z principu občanské společnosti, mohou být aktivními účastníky života kterékoli veřejné instituce, včetně školy“.* Podle V. Krejčové a J. Kargerové (2003, str. 149) *„rodiče nesou odpovědnost za vzdělávání svých dětí, a proto mají právo spolurozhodovat o jeho naplňování“.*

Rodiče tedy mají právo podílet se a zapojovat se do chodu školy, spolupracovat s odborníky školy, a vyjadřovat svůj názor. Dle mého názoru se jedná o velký pokrok od doby, kdy jsem já sama v 90. letech navštěvovala základní školu.

Na druhou stranu je toto nové pojetí spolupráce školy a rodičů stále velký otazník jak pro rodiče, tak pro učitele. Na základě mých poznatků z praxe se můžeme setkat s několika typy rodičů. Někteří nejsou podle svých předchozích zkušeností zvyklí zasahovat do věcí školy a vzdělávání dětí.

Takoví rodiče uvádějí, že nejsou odborně způsobilí, aby zasahovali do práce učitele. Dalším typem jsou rodiče pasivní a školu berou jako nutnost, kterou musí každé dítě absolvovat. Nemají proto o dění ve škole přílišný zájem. Jejich dítě přijímá školu z velké míry tak, jak ji přijímají jeho rodiče, a to se projevuje v jeho vzdělávání. Dále se můžeme setkat s extrémními případy rodičů, kteří naopak do školy zasahují ve větší míře, než je možné.

Také pro většinu učitelů je spolupráce s rodiči velká neznámá. Je proto dobré, že se o tématu spolupráce v současné době častěji mluví. Učitelům se nabízí stále více forem komunikace, které mohou užívat.

V únoru roku 2013 jsem nastoupila jako třídní učitelka do mezinárodní soukromé školy, kde v současnosti působím více než 6 měsíců. Z počátku jsem se komunikace s rodiči obávala. Tyto obavy plynuly z pocitu, že mě budou rodiče považovat za mladou a nezkušenou učitelku. Postupem času zjišťuji, že komunikace a spolupráce je čím dál potřebnější. Rodiče se na mě stále častěji obrací a společně hledáme nejlepší metody vzdělávání pro jejich děti. Učím se spolupracovat také se svými kolegy, školním psychologem a preventistou. V současné době je pro mě komunikace a spolupráce stěžejním pilířem mé praxe.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části - část teoretickou a praktickou. Tyto části jsou dále členěny na kapitoly a podkapitoly, kde je daná problematika podrobněji rozebrána. Teoretická část práce se zabývá charakteristikou pojmů dítě, rodina a škola ve vzájemné spolupráci. Dále se věnuji současnému pohledu na spolupráci školy a rodiny na příkladu programu „Začít spolu“, který pokládá partnerskou spolupráci s rodinou za jednu ze svých priorit při vymezování kvalitního vzdělávání. Z tohoto důvodu se také zabývám standardy Začít spolu s názvem „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“, kde jsou podrobně vymezená kritéria pro kvalitní a efektivní spolupráci s rodinou. Zvláštní pozornost je věnována také dokumentu s názvem „Rámec profesních kvalit učitele“, který se rovněž věnuje kvalitě práce učitele v oblasti spolupráce školy a rodiny. Oba dokumenty jsou

v závěru teoretické části porovnány. Cílem teoretické části je poskytnout teoretická východiska pro provedení výzkumu v části praktické.

Praktická část je věnována akčnímu výzkumu. Zde jsou mapovány možnosti a meze spolupráce konkrétní pražské základní školy (dále jen školy X) s rodiči. Tato škola má již velké zkušenosti a renomé v oblasti spolupráce školy a rodiny. Pracuje se standardy Začít spolu a je pro mě velmi inspirativní. V průběhu výzkumu jsem objevila zajímavý fenomén. Jedná se o tzv. „Smlouvy“, které jsou podepisovány na konzultacích učitel - rodič - žák, a které rodinám nabízejí možnost zapojit se do výchovy a vzdělávání dětí.

Cílem praktické části diplomové práce je zmapovat a zreflektovat průběh, realizaci a přínosy výše zmíněných konzultací učitel - rodič - žák se zaměřením na „Smlouvy“, které jsou, jak je z výzkumu patrné, velkým přínosem jak pro žáka, rodiče, učitele i pro vzájemnou spolupráci těchto zmiňovaných aktérů.

Dalším cílem diplomové práce je zjistit, zda jsou „Smlouvy“ efektivní formou spolupráce rodiny a školy X, a na základě standardů Začít spolu, popsanych v dokumentu „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“, ověřit naplňování indikátoru 2.1.2.

Dalším důležitým úkolem v praktické části je také tvorba, iniciování a ověřování těchto „Smluv“ v mé pedagogické praxi.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Pojetí rodiny, školy a dítěte

1.1. CHARAKTERISTIKA POJMŮ RODINA A ŠKOLA

1.1.1. RODINA

Definovat pojem rodina, není snadné. V Národní zprávě o rodině, vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí v roce 2004, je uvedeno, jak obtížné je v současné době nalézt odpovídající definici rodiny, vzhledem k proměnlivým hodnotovým východiskům v závislosti na kulturním a civilizačním prostředí dané společnosti. Konkrétní znaky rodiny jsou variabilní a závislé na sociokulturním prostředí, na formách rodinného soužití, které jsou v určitém prostředí a čase přítomny.

Proto se tedy nabízí mnoho pohledů a definic pojetí rodiny. Podle Bílé knihy (2001, s. 13) je rodina *„nejmenší společenská jednotka státu, která vzniká nejen na základě přirozených lidských instinktů, ale i morálních hodnot člověka“*.

Rodinou lze nazvat malou společenskou skupinu založenou na vztahu manželství, příbuzenském vztahu, adopci nebo jiném obdobném vztahu. Členy úzké - nukleární rodiny (muž a žena, rodiče a děti) spojuje sdílení vlastního prostoru - domova, společný způsob života, vzájemné morální odpovědnosti, vzájemná pomoc. Vztahy mezi nimi jsou založeny na lásce, vzájemné úctě a péči o děti a jejich výchovu.

„Rodina je nejdůležitější forma organizace soukromého života. V posledních desetiletích se její podoba proměňuje. Se zvyšující variabilitou rodinných typů lze mluvit o rodině vlastní, úplné, ale také o neúplné, nevlastní a náhradní.“ (Bílá kniha, 2001, s. 13)

Prvotní rodina je také společenství, které si člověk nevybírá, narodí se do něj. *„Každé dítě přitom přichází – dnes stejně jako před tisíci lety – na svět*

jako nehotová, ale otevřená bytost, která k plnému lidství dospívá teprve mezi druhými lidmi“. (Bílá kniha, 2001, s. 13)

Jiný, zato lidský názor na rodinu má J. Šperka, jehož vyjádření uvádí Z. Škvarková (2010): *„Rodina je místo, kde jsme se narodili, dospívali, kde jsme se formovali, je místem, kde nacházíme pocit jistoty, bezpečí, lásky a starostlivosti... ale každý z nich se po splnění svých povinností rád vrací do rodiny, kde nachází potřebnou oporu, pevné rodinné zázemí, slovem svůj domov.“*

K tomuto názoru bych se přiklonila i já sama. Stejně hodnoty spatřuji jako klíčové i v mé vlastní rodině, kde jsem vyrůstala. Nikdy o své rodině nepřemýšlím jako o nějaké formě organizace nebo společenství. Rodina je táta, máma, můj bratr a vzájemně se máme rádi, jsme stále při sobě a neustále si pomáháme. To nám dává pocit bezpečí, pocit, že někam patříme. Jsme si sebou navzájem jistí a víme, že kdykoli bychom potřebovali oporu, dostali bychom ji.

V předchozí části jsme si tedy uvedli několik definic a názorů na pojem rodina. Dále bych se ráda věnovala funkci rodiny a jejími hlavními úkoly ve vztahu k výchově dítěte a jeho vzdělávání.

Člověk se ve většině případů po svém narození pohybuje ve společenství prvotní rodiny a tam se seznamuje se vším, co k životu patří. Poznává svět a začíná vnímat své okolí. Zpočátku je na své rodině zcela závislý, postupně se rozvíjí, napodobuje vzory v rodině, dále si ale začne uvědomovat i svou vlastní osobitost, identitu, utvářet své názory a postoje. Rodina má zcela jasně v tomto ohledu svou nezastupitelnou roli. Její vliv (kladný, ale bohužel často i záporný) na vývoj dítěte je nesporný.

Podle Jiřího Linharta a dalších členů redakční skupiny (1996) jsou hlavními funkcemi rodiny *„reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje“.*

Podle mého názoru rodina není v současné moderní době podmínkou pro zajištění lidské reprodukce, ale je klíčovým prvkem pro výchovu a vzdělávání dítěte. Pokud je doplňována a podporována dalšími institucemi, je optimálním prostředím pro výchovu dítěte a jeho zdravý vývoj.

Podle Zolyomiové P. in Višňovský (2000) má rodina následující funkce: Cílem **biologické funkce** je jak už uvedl i Jiří Linhart, zachovat lidský biologický druh. Nepatří sem ale jen zabezpečení trvání rodu, ale také erotické vztahy, pohlavní láska mezi manžely nebo partnery, jako stabilizační faktor v jejich vztahu.

Cílem **ekonomické funkce** je zabezpečit každodenní chod domácnosti a uspokojit každodenní biologické potřeby členů rodiny.

Výchovná funkce je rozhodující funkce z hlediska socializace. Jejím hlavním úkolem je výchova a formování mravních a charakterových vlastností dítěte, názorně - slovního myšlení, kulturních a hygienických návyků dítěte, jeho vhodného společenského chování doma, na veřejnosti a ve škole.

Psychohygienická a emocionální funkce rodiny spočívá v upevňování psychického zdraví svých členů pomocí pozitivního klima a udržování jejich psychické rovnováhy.

Ochranná funkce spočívá k ochraně zdraví dětí, ale také k jejich ochraně před sociálně-patologickými jevy.

Cílem **socializační funkce** je zájem a péče o dítě, jeho výchova, porozumění jeho vývoji a potřebám, rozvíjení jeho dispozic a schopností, prosazování jeho nejlepšího zájmu.

Rekreační funkce má za úkol vytvořit v rodině příjemné prostředí a ovzduší, které vede ke vzniku vazeb mezi členy rodiny a dítě se tak k rodině rádo vrací. Rodina hraje významnou úlohu také v organizování volného času dětí a jeho smysluplném využívání. Rodina poskytuje duševní podporu a oporu v těžkých chvílích dítěte. Pomáhá mu překovávat stres a neúspěchy, se kterými se během života setká.

„V těchto a některých dalších otázkách může rodina přispět svým podílem k výchově dítěte a žádná instituce ji nemůže plně nahradit“. (Vorlíček, 2000, s. 84).

Základ pro to, jak si člověk povede v celém svém dalším životě, je položen právě na výchově v rodině. Nutnou podmínkou úspěšnosti výchovy v rodině je připravenost rodičů k této činnosti. Většina rodičů se ale na tuto svou roli nijak zvlášť nepřipravuje. Málo rodičů hledá rady v literatuře. Většina rodičů se řídí svými intuicemi, nebo naopak napodobují své rodiče, kteří pro ně znamenají vzor ve výchově. *„I náš zákon o rodině udává rozhodující úlohu ve výchově rodičům, ale zároveň jejich povinnost být svým osobním životem a chováním dětem příkladem.“* (Holub M., Nová H. a kol., 2011)

Rozdělujeme několik struktur rodiny. Jádro každé rodiny je tzv. **biologická rodina**, nazývána též nukleární, přirozená, primární apod., která se skládá z otce, matky, syna a dcery. Každý člen tu má svoji pozici, roli. Takový model můžeme považovat za nejvhodnější, protože zde má dítě největší šanci najít si svůj vzor a na jeho základě si vytvořit vlastní představy o správnosti role dospělého. (Višňovský L., 2000)

Rodina vzniká až narozením dítěte. Každý člověk, který si založí rodinu, patří ke dvěma nukleárním rodinám - ke své biologické rodině, v které se nachází v pozici dítěte a k reprodukční rodině, ve které je ve funkci rodiče.

Úplná rodina je taková, kdy dítě vyrůstá v přítomnosti obou rodičů. V prvních rocích života dítěte má klíčovou roli matka, později se role rodičů vyrovnávají.

O **neúplné rodině** hovoříme tehdy, pokud chybí otec, matka, nebo dítě. Tyto role mohou být také kompenzované, nahrazeny jinou osobou.

Z hlediska plnění základních funkcí rozlišujeme rodiny **harmonické, funkční**, které přiměřeně plní všechny svoje funkce a je v nich zajištěn optimální vývoj dítěte, **konsolidované** - rodiny, ve kterých se občas vyskytují poruchy plnění jedné, nebo více funkcí, ale vážněji neovlivňují vývoj dítěte, rodiny **disharmonické, disfunkční** - ty představují chybný typ rodinného

prostředí, kde se vyskytují vážné poruchy v plnění funkcí rodiny, a celé psychické klima rodiny neposkytuje dostatek kladných podnětů pro optimální vývoj jednotlivce. (Višňovský L., 2000)

Musím zde souhlasit s panem Višňovským (2000), že role rodiny ve výchově dětí je zásadní. Rovněž souhlasím s tvrzením, že optimální rodina je úplná rodina, která je tvořena oběma rodiči a alespoň dvěma dětmi. Mluvím tak ze své zkušenosti s vlastní rodinou, s rodinami mých přátel a v neposlední řadě mých žáků, kde pozoruji vliv rodiny na jejich vývoj, chování a socializaci ve třídě a ve společnosti.

Pokud je rodina rozhodujícím prvkem ve výchově dětí, je také povinna své děti vzdělávat? Myslím si, že nikdo nemůže požadovat od rodiny, aby dítě nějak soustavněji vzdělávala. Na druhou stranu by měla rodina v rámci svých možností rozhodovat o způsobu a délce vzdělávání svého dítěte. Tím ovšem také přebírá odpovědnost za jeho výsledky výchovy a vzdělání.

Kvalita rodinného prostředí, výchovné usměrňování dítěte, rozvoj jeho osobnosti, utváření vztahů a postojů vůči sobě, rodině a okolí má zásadní vliv na to, jak bude procházet další etapou života, jejíž podstatnou část tvoří prostředí školy.

1.1.2. ŠKOLA

Stejně jako na pojem „Rodina“, tak i na pojem „Škola“ nacházíme mnoho pohledů a definic. Výraz „škola“ (z řeckého scholé) je podle Velkého sociologického slovníku *„nejčastěji používán pro označení výchovně vzdělávací instituce zabývající se aktivně formováním osobnosti dětí či mladých lidí a jejich přípravou na povolání, která je zajištěna legislativními normami.“* (Linhart, Vodáková, Klener, 1996, s. 1264)

Průcha, Walterová a Mareš definují v Pedagogickém slovníku školu jako *„společenskou instituci, která má za úkol poskytnout žákům různých věkových skupin vzdělání. Tak jak se mění společenské potřeby, mění se funkce školy i její pojetí.“* (2008, s. 238)

Podle Zdeňka Matějčka *„Škola totiž není jen místem, kde má dítě získávat vědomosti, ale je i místem společenského života. A už tím, že v ní tráví několik velice produktivních hodin denně (dá se to srovnat s pracovní dobou dospělých na jejich pracovištích) ve společnosti nadřízených (učitelů), spolupracovníků a konkurentů (spolužáků), nutně společensky vyspívá, roste a zraje.“* (1996, s. 62)

Podle mého názoru je škola velice důležitá instituce, která díky povinné docházce poskytuje všem dětem vzdělání a připravuje je na budoucí povolání. Škola je ale zároveň místem, ve kterém člověk jako dítě aktivně prožívá jednu z etap svého života. Dítě ve škole navazuje a rozvíjí vztahy, komunikuje jak se svými vrstevníky, tak s dospělými (nadřízenými), učí se řešit problémové situace, osvojuje si strategie učení, prohlubuje myšlení, celkově vyvíjí svou osobnost.

Stejně jako rodina i škola má několik funkcí. Podle Vorlíčka (2000) *„plní škola významné sociální a humanitní úkoly. Její funkcí pak zdaleka není jenom příprava dětí na budoucí profesi. Posláním školy je děti šířeji kultivovat, disciplinovat a připravit na vstup do kultury. Plní tak zejména funkci stabilizační,*

reprodukční – žáci si její pomocí osvojují kulturu dané společnosti a inovační – připravuje žáky, aby v budoucnu přispívali k dalšímu vývoji.

Koťa shrnuje sedm konkrétních funkcí školy a jejich cílů (in Havlík, Koťa 2002) :

- Cílem **výchovné** funkce je zejména převod kulturních vzorců chování a hodnot mezi generacemi.
- Cílem **vzdělávací** funkce je osvojení vědomostí a dovedností, obsahu kultury.
- Cílem **kvalifikační** funkce je získání znalostí, schopností a dovedností potřebných pro výkon určitého zaměstnání.
- Cílem **integrační** funkce je naučit se respektovat odlišnosti a individualitu různých lidí, komunikovat s nimi.
- **Selektivní** funkce napomáhá k vertikální diferenciaci a stratifikaci společnosti – např. pomocí školních hodnocení.)
- Cílem **resocializační** či nápravné funkce je opětovné začlenění jedince do společnosti – týká se např. některých nápravných zařízení.)
- Cílem **ochranné** funkce je ochránit jedince např. před sociálně patologickými jevy.

Z těchto definicí vyplývá, že škola je opravdu mocná instituce, která si klade mnoho cílů, nejen výchovu, vzdělávání a v budoucnosti uplatnění žáka, nejen kultivovanost žáka a jeho připravenost na vstup do kultury a společnosti, ale také myslí na lidskou individualitu, na respektování odlišností lidí, na ochranu žáků před nežádoucími jevy apod. Některé cíle jsou škole vlastní, některé převzala od rodiny. Důležité však je, do jaké míry jsou tyto funkce ve vztahu k žákům naplňovány.

1.2. POJETÍ DÍTĚTE, VZTAHU RODINY A ŠKOLY V HISTORICKÉM VÝVOJI SPOLEČNOSTI

Z hlediska sociálně - historického vývoje společnosti výchova ani dětství nejsou podle Štecha s Viktorovou fenoménem nadčasovým, a ne jinak je tomu i v případě univerzálního vztahu rodičů k dětem. (in Kolláriková, Pupala, 2001, s. 58). Mišíková a Uhrová (in Kolláriková, Pupala, 2001) mluví o dětství jakožto sociálním jevu, jako o raném věkovém období člověka, které se stává pro společnost významné například z politických, ekonomických a výchovných důvodů.

Vývoj rodiny a školy šel podle Libichové (2012) v historii ruku v ruce. Pokud chceme zkoumat historii jejich vzájemného vztahu, je třeba si nejprve uvědomit vývoj pojetí rodiny a s tím úzce související vývoj pohledu na dítě.

V období křesťanského středověku zhruba do 16. století nelze v západoevropském typu rodiny mluvit o pojetí dětství. Ariès nazývá počáteční fázi přístupu k dítěti jako **fúzovanou sociabilitu** (Štech, Viktorová in Kolláriková, Pupala, 2001). Rodina ještě nebyla vnímána jako přesně vyhraněný, privátní prostor, plnila primárně funkci ekonomickou, která byla jakousi zárukou přežití, a tomu bylo podřízeno vše ostatní. Dítě žilo první roky života v těsném kontaktu se svou matkou (případně kojnou či chůvou), v okamžiku, kdy však tato bezprostřední nutnost pominula, se dítě stalo jakýmsi „malým dospělým“, který dělá všechno (spí, jí i pracuje) s dospělými a jako dospělý. (Mišíková, Uhrová in Kolláriková, Pupala, 2001)

Sňatek byl uzavírán hlavně z majetkových důvodů. Rodiny udržovaly velmi silné vztahy s komunitou a spíše než pokrevní spřízněnost v nich mělo význam společné hospodaření (či stolování).

V dobových pramenech tak jen velmi zřídka najdeme zmínku o rodině jako takové, spíše se užívá výraz domácnost, dům nebo hospodářství. Do tohoto společenství totiž kromě pokrevních příbuzných patřilo i služebnictvo a čeled. Dítě, pro které se nenašlo pracovní uplatnění doma, bylo nuceno odejít

do služby nebo učení. Nezřídka se stávalo, že tímto odchodem ztratilo kontakty se svými biologickými rodiči a příbuznými navždy. Z existenčních důvodů pak velmi rychle dítě přilnulo ke svému novému chlebozárci. Do školy chodily děti pouze v těch nejmajetnějších vrstvách.

V 16. a 17. století se rodina proměňuje. Rodina se usazuje ve městě, postupně se vyděluje od společnosti, zmenšuje se počet jejích členů (je to rodina tzv. **nukleárního typu**) s uvědoměním si zvláštností a potřeb dítěte, o které je třeba pečovat (Štech, Viktorová, 2001). Tato druhá fáze přístupu k dětství je Arièsem označována jako **hýčkové (mazlivé) pojetí dětství** (Štech, Viktorová, 2001). Objev dítěte a jeho dětství viděl Ariès v souvislosti s jeho „zeškolšováním“ (Helus, 2004, s. 30).

Změny nastávají především se vznikem městských škol, které na mnoha místech vznikají, a školní docházka se tímto způsobem postupně rozšiřuje. Rozšiřování školní docházky oddělilo děti od světa dospělých a ty se postupně musí přizpůsobit většímu spektru dětí. Helus uvádí, že *„škola odnímá dítě rodičům a vyjevuje jim je na pozadí širokého spektra srovnávání s jinými dětmi“* (2004, s. 31). Děti se začínají diferencovat podle věku i sociálního postavení. Dochází i k **diferenciaci sociální** – jsou od sebe oddělené děti z chudých a bohatých rodin.

Škola začíná klást důraz na schopnost dítěte prospívat či nepospívat jako na připravenost pro kariéru. Školní úspěšnost začíná mít velký vliv na to, jak bude dítě přijímáno, nahlíženo svým blízkým okolím. Se školou vstupují do jeho života i stresy a frustrace, které na jedné straně motivují k úspěšné přípravě na budoucí život, na druhé straně tyto faktory narušují osobnostní rozvoj. Dítě se tedy stává problémem pro školu a učitele, rodiče, společnost i sebe sama. (Helus, 2004).

*„Objev dítěte tedy znamená **problematizaci dítěte**, je objevem dítěte jako problému, jenž – jako každý problém – je třeba řešit“.* (Helus, 2004, s. 31)

„Problémem dítěte jsou jeho nedostačivosti, slabosti. Způsoby, jak se zbavit těchto minus znaků, se liší.“ (Helus, 2004, s. 32).

Poslední období, které trvá od 19. století v podstatě až do dnešní doby, je spojené především s pevnějšími vazbami uvnitř rodin a naopak volnějšími vně, s citovým individualismem a větší potřebou soukromí. S tím souvisí i pokles průměrného počtu osob v rámci rodiny a také nárůst počtu domácností. Dítě vystupuje ze své dřívější anonymity, život rodiny se zvolna začíná strukturovat kolem něj.

V období minulého století, podle Štecha (2009) dále pokračoval odklon od *tradičního* pojetí rodiny k rodině *vztahové* (manželské, nebo také v pravém smyslu nukleární). S tím úzce souvisela i změna některých postojů a hodnot. Tradiční rodina ctěla více soudržnost komunity než prosazení jednotlivce. To ještě posilovaly nadindividuální odkazové normy a pravidla (například desatero). Nejvyšší autoritou tak nebyli rodiče, ale škola, která v kontinuitě s církevní institucí představovala podle Štecha společenskou instituci normalizující nejen děti, ale i rodinu. Byla pevnou oporou, důležitým řádem, předávala tradici. „Afektivní vztahy, psychologické zvláštnosti dětí, rodičů nebo učitelů, interakce a vyjednávání mezi rodiči a učiteli – to vše nehrálo zvláštní roli.“ (Štech, 2009)

Naproti tomu rodina moderní (vztahová) v popředí svého zájmu vidí spíše jedince jakožto individualitu, poskytuje velký prostor pro jeho rozvoj a tvořivost. Cílem pak je podle Štecha (2009) autonomní, tvořivá osobnost. Oproti tradiční rodině pak velký význam získává kvalita vztahů, život rodiny se stále více psychologizuje (např. odborná podpora a péče o výchovu).

Z výše uvedených závěrů je zřejmé, že rodina i škola mají svou společnou historii. Škola reagovala na požadavky měnící se společnosti a stala se podle Štecha jejím nástrojem. S rozšiřováním povinné školní docházky získávala stále větší moc a úctu. V jistém okamžiku však škola podle mého názoru zapomněla vnímat rodinu v otázce péče o děti jako partnera, což může být jedním z důvodů některých kritik, které se na její hlavu v minulosti snášely.

Z hlediska vztahu školy k této měnící se rodině pak během druhé poloviny dvacátého století můžeme sledovat čtyři modely vztahů rodiny a školy (Ravnová in Rabušicová, 2004):

- **Kompenzační model**

Prvním modelem, je model kompenzační. Podle Ravnové (in Rabušicová, 2004) převládal tento model v šedesátých a sedmdesátých letech. Vycházel z ideologie rovných vzdělávacích příležitostí definovaných na základě socioekonomického zázemí rodin v rámci makro – sociologické perspektivy. Východiskem snah o komunikaci byla představa, že někteří rodiče nemají dostatečné možnosti a schopnosti být dobrými rodiči. Proto jim musí pomoc škola a jejich rodičovskou nedostatečnost kompenzovat. Postupně se tyto argumenty začaly přesunovat od základního socioekonomického modelu znevýhodnění k výkladům subtilnějším, založených na rozdílech v celkové socializaci v rodině, v komunikaci, v kulturním a emocionálním zázemí rodiny (Šeďová, in Rabušicová, 2004).

- **Konsenzuální model**

Šeďová (2004) řadí konsenzuální model do období sedmdesátých a osmdesátých let. Jednalo se především o konsenzus s oficiálním vzdělávacím systémem. Důraz byl kladen na informování rodičů. Základní socializační instituce – rodina a škola – byly chápány jako sobě rovné a dokonce jako překrývající se teritoria. Smazával se rozdíl mezi do té doby převládajícím dělením na školní vzdělávání a domácí výchovu.

- **Participační model**

V následujících letech osmdesátých a devadesátých si získal podporu model participační. Rodiče jsou v tomto modelu chápáni jako aktivní a individuální lidské bytosti, jež hrají ústřední roli v procesu rozhodování. Rodiny jako socializační a výchovné instituce se mění a jejich výchovná síla se

dokonce vytrácí a dostává do konkurence (vrstevníci, média). Jejich úkoly tedy musí přebírat škola (Šedřová, in Rabušicová, 2004).

- **Model sdílené odpovědnosti**

V současnosti se diskutuje o modelu sdílené odpovědnosti a dle Ravnové (in Šedřová, 2004) se jedná o model, který posunuje předcházející participativní přístup k ještě většímu podílu rodičů na rozhodování. Zdůrazňuje společnou odpovědnost rodičů a učitelů za výsledky konkrétních rozhodnutí. Smyslem tedy je zainteresovat rodiče do aktivit, z nichž budou mít prospěch jejich děti. Nebezpečím je však podle Ravnové (2003) roztržičnost společné linie školy a rodiny, kdy vzhledem ke zvyšujícímu se individualismu může dojít opět k rozdělení odpovědnosti.

Závěrem tedy můžeme shrnout, že i když vznik školy jako specifické společenské instituce souvisí podle Vorlíčka (2000) již se vznikem dělby práce a s diferenciací společnosti, úloha školy (zejména ta výchovná) ve společnosti se ujasňovala a ujasňuje postupně až dodnes.

Škola a rodina by měla mít společný cíl, týkající se výchovy a vzdělání dítěte. Měly by se společně snažit vychovat slušného a moudrého člověka. Podle mého názoru je jen jediný způsob, jak tohoto cíle dosáhnout. Aby byl výsledek jejich snažení úspěšný, je důležitá jejich vzájemná spolupráce. I když se role školy a rodiny historicky vyrovnaly a obě mají stejnou odpovědnost za výchovu a vzdělání žáka, nemyslím si, že jejich spolupráce vždy a všude funguje. Rodiče s vývojem školy postupně ztráceli část svých pravomocí nad dítětem a myslím si, že se v jisté míře s tímto faktem vyrovnávají dodnes. Komunikace mezi školou a rodinou bývá stále ještě řízená ze strany školy, která jako první vymezuje formy vzájemné spolupráce a více méně určuje pole působnosti rodičů. Myslím si, že se ale situace rok od roku zlepšuje a vyvíjí.

1.3. SPOLUPRÁCE RODINY A ŠKOLY V SOUČASNÝCH KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTECH

Díky transformaci českého školství se mění také pohled na dítě, dětství a komunikaci mezi učitelem a žáky a učitelem a rodiči. Klíčové impulzy, které ovlivnily změnu v přístupu k dětství a pojetí dítěte pochází zejména z humanistického přístupu k vyučování. *„Charakteristickým rysem humanistického, na dítě orientovaného vyučování je důraz na performativní význam dětství pro další život jedince, pro kvalitu osobnosti v dospělosti a s tím spojený apel na to, aby bylo dětství „slyšeno“, „žito a prožíváno“ co nejkvalitněji.“* (Helus, 2004, s. 94) To znamená, že dospělí mají zvýšenou odpovědnost vůči dětem. Dítě už zde nevystupuje jako bytost nehotová, nezralá, závislá, sociálně a morálně nerozvinutá, ale jako bytost rozvinutá, samostatně myslící, schopná se aktivně podílet na svém vlastním rozvoji. (Spilková, 2005, s 54)

Nové pohledy, které přineslo objevování dětství a dítěte, mají zásadní vliv na proměny pojetí dítěte v roli žáka, na přístup učitele k němu, na proměny v komunikaci a interakci ve škole. (Spilková, 2005, s. 55)

Učitel respektuje právo dítěte na individuální rozvoj, dopřává jim více přirozenosti, umožňuje jim svobodně prožívat, být sebou samým, odlišovat se, hledat, chybovat. Vyučování je zde chápáno jako proces setkávání se, kde je vztah učitele a žáka rovný vztahu člověka s člověkem a panuje mezi nimi vzájemná důvěra, akceptování druhého, empatie, vnímání sebe samého a v interakci s druhým člověkem, sounáležitost. (Spilková, 2005, s. 56)

V oblasti sociálně-vztahové není kladen důraz pouze na komunikaci mezi učitelem a žákem, ale také na kvalitu a spolupráci mezi školou a rodinou, mezi učitelem a rodiči žáka. *„Cílem je vytvoření partnerského vztahu založeného na vzájemném respektu, důvěře a otevřenosti. Rodiče a učitel jsou považováni za rovnocenné a vzájemně nezastupitelné partnery, kteří mají své role, funkce a úkoly. Učitel se snaží vytvářet rozmanité možnosti ke spolupráci. Uplatňuje individualizovaný přístup, dává rodičům prostor pro výběr typu*

spolupráce, který odpovídá jejich představám, potřebám a možnostem.„ (Spilková, 2005, s. 59 - 60) Pokud se učitelovi podaří dosáhnout kvalitní spolupráce s rodiči, vytváří se prostor pro sdílenou zodpovědnost.

K zásadnímu pozitivnímu zlomu v procesu přeměny dochází vznikem **Národního programu rozvoje vzdělávání – Bílé knihy** (2001). Bílá kniha vymezila hlavní strategické linie a principy české vzdělávací politiky, které vycházejí z trendů udávaných Evropskou unií, jedná se např. o důraz na celoživotní učení, humanizaci vzdělávání, rovný přístup ke vzdělání pro všechny, zavedení principů decentralizace, demokratizace a participace v řízení vzdělávací sféry; nastiňuje novou kurikulární politiku, která počítá s víceúrovňovými vzdělávacími programy (Státní program vzdělávání, Rámcové vzdělávací programy, Školní vzdělávací programy), kde bude „nezbytné společné jádro“ vymezeno na úrovni státu, o konkrétní podobě vzdělávání se však bude rozhodovat „tam, kde se reálně uskutečňuje“ tak, aby „reagovalo na potřeby vzdělávajících se žáků a studentů a vytvářelo školskou kulturu těsně spjatou s životem místního společenství“ (Bílá kniha 2001, s. 37).

Bílá kniha se také zaměřuje na vymezení vztahu rodiny a školy, na vzájemnou spolupráci v procesu vzdělávání a dítě jako takové:

- Každé dítě je zpočátku nehotová, otevřená bytost, která k plnému lidství dospívá teprve mezi druhými lidmi. Proto musí být cíle vzdělávání odvozovány jak z individuálních, tak i společenských potřeb (s. 13).
- Každá úroveň systému vyžaduje spolupráci státní správy a samosprávy i účast okolní společnosti, sociálních partnerů a rodičů.
- Změny v procesu vzdělávání kladou nové požadavky na školu i učitele v oblasti profesních i osobních kvalit, ale i na posílení týmové práce celé školy, vytvoření a realizování dlouhodobé koncepce. K tomu je nezbytná i účast rodičů a žáků.

- První stupeň vzdělávání zprostředkovává žákům především přechod z režimově volnějšiho a příznivějšího rodinného života a předškolního vzdělávání do systematického povinného vzdělávání. Vstup do základního vzdělávání patří k nejnáročnějším obdobím, s nimiž se musí člověk ve svém životě vyrovnávat. Proto je nutné respektovat přirozené potřeby žáků, individuální úroveň jejich zrání a učení. Základem nové kvality 1. stupně základního vzdělávání je tedy co nejkomplexnější poznání individuálních potřeb a možností každého žáka a jejich respektování jak při společném vzdělávání, tak v životě školy (s. 41).

Pro naplnění těchto požadavků je tedy spolupráce s rodiči nutná a nezastupitelná.

V návaznosti na Bílou knihu vymezující základní směry kurikulární politiky vznikl v letech 2001 – 2004 **Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP)**. *„Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. ŠVP si vytváří každá škola podle zásad stanovených v příslušném RVP.“* (RVP ZV, VÚP Praha 2007, s. 7)

RVP *„je klíčový dokument, který konkretizuje a stanovuje požadavky státu vymezením základního rámce v podobě cílů, obsahu a očekávaných výstupů v oblasti základního vzdělávání.“* (Spilková a kol., 2005, s. 22).

Cílem základního vzdělávání je pomoci *„utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání.“* (RVP ZV, VÚP Praha 2007, s. 12)

Klíčové kompetence jsou chápány jako soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti (RVP ZV, VÚP 2007).

V RVP ZV jsou vymezeny podmínky spolupráce školy a rodičů žáků takto:

- funkční a neustále aktualizovaný systém informací směrem k žákům, k učitelům, k vedení školy, k rodičům, partnerům školy a mezi jednotlivými aktéry vzdělávání navzájem;
- styk s rodiči žáků a jinou veřejností (např. školskou radou) – seznamování se záměry školy, s cíli, způsoby výuky, hodnocením žáků, s pravidly života školy, vzájemné hledání při řešení problémů žáků;
- vzdělávací strategie otevřená vůči rodičům;
- prostor pro vznik a fungování samosprávného orgánu rodičů;
- prostor pro setkávání učitelů s rodiči;
- poradní servis pro rodiče ve výchovných otázkách;
- informace o jednotlivých žácích potřebné pro individuální formy vzdělávání;
- možnost účasti rodičů ve výuce a na výchovných a vzdělávacích činnostech organizovaných školou;
- vytváření společenských vztahů školy a veřejnosti.

(RVP ZV, VÚP Praha 2007, s. 10)

Díky transformaci českého školství po roce 1989 probíhalo mnoho iniciativ proměnit české školství k lepšímu. Vznikaly nové dokumenty a programy, které upravovaly jak legislativu, tak kurikulum českých škol. Byl to dlouhý proces změn, který nakonec přinesl jiný pohled na dítě, na důležitost rodiny a školy a jejich spolupráci v procesu vzdělávání.

Podle Bílé knihy tyto změny v procesu vzdělávání kladou nové požadavky na školu i učitele v oblasti profesních i osobních kvalit, na posílení týmové práce celé školy a na vytvoření a realizování dlouhodobé koncepce. Protože je zde zcela nový pohled orientovaný na dítě, i cíle vzdělávání jsou odvozené z individuálních a společenských potřeb. Aby byla dosažena vysoká úroveň vzdělávacího systému, je nutná spolupráce státní správy, samosprávy, sociálních partnerů i rodičů.

V RVP ZV je hlavní myšlenkou funkční a aktualizovaný systém informací mezi žáky, učiteli i rodiči, spolupráce školy a rodiny v otázkách záměru školy, cílů, způsobu výuky, hodnocení, pravidel a vzájemného řešení problémů, ale také otevřená vzdělávací strategie vůči rodičům, prostor pro vznik a fungování samosprávy orgánu rodičů. Rodiče by měli škole poskytnout informace o žákovi, aby bylo možné pracovat s individualitou žáka. Škola by naopak měla poskytnout poradenský servis rodičům ve výchovných otázkách dítěte.

1.4. SHRnutí PRVNÍ KAPITOLY

Pojetí dítěte, jeho výchova a postavení v rodině, vztahy mezi rodinou a školou procházely a stále procházejí ustavičnými změnami, nadále se vyvíjejí v důsledku potřeb společnosti, jednotlivých institucí, učitelů, rodičů i žáků. Aby se tento vývoj mohl posunout, začaly některé školy měnit svůj vztah k rodičům, navázaly s nimi partnerský vztah a začaly s nimi komunikovat. Efektivní spolupráce rodiny a školy je jedním z důležitých faktorů úspěšného rozvoje dítěte a podněty pro ni jsou zakotveny v programech a dokumentech českého vzdělávání.

Bílá kniha i RVP ZV považují spolupráci s rodinou za jeden z nejdůležitějších faktorů kvalitního vzdělávání a zdůrazňují tyto myšlenky: Spolupráce školy s rodinou by měla spočívat ve vzájemné informovanosti obou stran a tyto strany by se měly podílet na vytváření koncepce školy. Škola by měla být otevřená vůči rodičům, co se týká vzdělávacích strategií nebo možností setkávání se s učiteli. Měla by poskytnout rodičům jak poradenský servis týkající se výchovy dětí, tak prostor pro vznik samosprávného orgánu rodičů.

2. Vzájemná očekávání školy a rodiny

2.1. VZÁJEMNÁ OČEKÁVÁNÍ

Spolupráce školy s rodinou představuje velice významný faktor efektivity vzdělávání dětí. Je proto úkolem každé školy vytvořit podmínky pro fungování partnerského vztahu s rodiči dětí, navázat s nimi kontakt a pravidelně jej udržovat, nabízet rodičům rozmanité formy spolupráce. Aby spolupráce mezi školou a rodinou mohla fungovat, musíme si nejprve uvědomit, co každý subjekt od spolupráce očekává. Všichni samozřejmě upřednostňují svůj zájem a často je velice obtížné najít kompromis.

Vše začíná nástupem dítěte do školy. Rodiče nevědí, co mohou od školy očekávat, zvláště když jde o jejich první dítě. Většina rodičů si školu představuje takovou, jakou ji zažili, když byli sami žáci. Jejich neinformovanost může přinést mnohá nedorozumění, může být počátkem napjatých vztahů a nepříjemné atmosféry ve škole. Na tyto počáteční obavy by měla být škola připravená. Škola by měla na tyto podněty ihned zareagovat a v prvních dnech nejlépe rodiče ujistit o bezpečném a přátelském prostředí, měla by rodiče ubezpečit o otevřenosti ke spolupráci a komunikaci. Tento první impulz, přesvědčit rodiče, že ve škole se není třeba ničeho obávat, je jeden z nejtěžších, ale zároveň nejdůležitějších úkolů, který musí učitel hned na začátku zajistit. Pokud se mu podaří navázat spolupráci s rodiči, velmi to pomůže v naplňování našich cílů, kterými jsou vybavit dítě do života dostatečnými znalostmi, dovednostmi a životními kompetencemi.

Podle Štecha (2009) rozlišujeme tři základní oblasti úkolů, které si mezi sebou škola a rodina dělí. Jsou to:

1. Oblast „vzdělávací“ - cílem je naučit dítě základní poznatky a dovednosti a získat všeobecný rozhled. V této oblasti obvykle většina společnosti přisuzuje větší míru odpovědnosti škole.

2. Oblast morální a osobnostní výchovy - v této oblasti je rozdělení pravomocí rodičů a učitelů obvykle nejednoznačné.

3. Oblast výchovy k praktickým dovednostem pro život. Odpovědnost za tuto oblast je tradičně přisuzována spíše mimoškolnímu prostředí.

Zodpovědnost za oblast morální a osobnostní výchovy dětí je podle mého názoru větší měrou na straně rodiny. Rodina by měla naučit děti základy slušného chování, úctu a respektování pravidel a autorit. Pokud nebude dítě respektovat autority, je pak obtížné jej ve škole naučit slušnému chování. Škola by se měla zaměřit především na osobnostní a sociální výchovu, zejména na vztahy a úctu mezi lidmi.

2.1.1. OČEKÁVÁNÍ RODIČŮ

Každý člověk je jiný, a proto si nemyslím, že existuje učitel, který by splňoval všechna očekávání rodičů a byl v jejich očích bezchybný. Každý učitel by měl být podle očekávání rodičů profesionál a to nejen v oblasti vzdělávání a komunikace, ale také v oblasti psychologie a výchovy. Měl by být osobností, která hned od počátku vzbuzuje plnou důvěru, aby se rodiče nemuseli obávat komunikace a případné spolupráce. Učitel by měl být objektivní, otevřený, spravedlivý, upřímný, měl by umět naslouchat a respektovat druhé. Měl by dokázat navodit atmosféru, kde se bude dítě cítit ve škole dobře a kde bude do školy chodit rádo. Učitel by měl děti poznat a brát ohledy na individualitu každého z nich.

Podle výzkumů v oblasti vzájemného očekávání a percepce učitelů a rodičů uvádí Rabušicová a Pol (1996), že učitel je odborník a je objektivní. Vytváří dětem prostředí, které jim poskytuje klidné a bezpečné zázemí. To také znamená, že spolu s dětmi vytvoří smysluplná pravidla, která společně

dodržují. Učitel přistupuje k dětem individuálně, rozvíjí jejich jedinečné osobnosti a je jim oporou. Naplnění očekávání individuálního přístupu k dětem není pro učitele snadný úkol. V českých školách mají učitelé prvního stupně ve třídě okolo dvaceti pěti dětí, s nimiž tráví průměrně 23 hodin týdně, během nichž není reálné každé dítě dobře poznat a přistupovat k němu individuálně. Na druhém stupni je pak situace ještě mnohem složitější. Proto je nutné, pokud jde učiteli a rodičům o stejný cíl, tedy o pozitivní a bezpečný růst dítěte ve výchově a vzdělávání, aby rodiče s učitelem o svém dítěti komunikovali a pomohli mu ho lépe poznat.

Pro rodiče je důležitá učitelova ochota s nimi komunikovat. Dle Colemanova výzkumu (1998), který uvádí Průcha (2009) se všichni rodiče vyjádřili shodně v tom, že důvěra v kvalitu učitele a školy je přímo úměrná míře komunikace učitele s rodiči. Důvěra rodičů se též prohlubuje, pokud je učitel nevyklučuje z procesu vzdělání a pokud je bere jako rovnoprávné partnery s cílem vzdělat dítě.

Podle mé zkušenosti z praxe, je velmi těžké získat si důvěru všech rodičů, jako čerstvý absolvent pedagogické fakulty, bez potřebných zkušeností. Začátkem loňského roku (únor 2012) jsem nastoupila do jedné pražské soukromé školy a setkala se s několika rodiči, kteří se stavěli proti škole, proti mně. Rodiče mě neuznávali jako autoritu, problémy se snažili řešit nejprve s mými nadřízenými, nikoliv se mnou, odmítali spolupracovat. Byla to pro mě velká zkušenost, kdy jsem zjistila, že učitel nemá v popisu práce pouze učit, ale také neustále obhajovat své metody práce, komunikovat s psychologem školy a vymýšlet různé strategie, jak docílit spokojenosti rodičů. Myslím si, že všem těmto komunikačním problémům by se dalo předejít jednou třídní schůzkou, kde bychom si s rodiči již na samém začátku mého působení vše vyjasnili, domluvili se na společném cíli a formě spolupráce a na možnostech komunikace mezi námi. V současném školním roce jsem se již poučila a musím potvrdit, že spolupráce s rodiči v mé třídě funguje bez problémů.

Cestou k efektivní spolupráci učitele a rodičů v zájmu úspěšného rozvoje osobnosti dítěte je vzájemné sdělení očekávání obou stran, již na začátku školního roku, vypracování určitého systému a pravidel, a jejich dodržování.

2.1.2. OČEKÁVÁNÍ UČITELŮ

Myslím si, že očekávání učitelů ze strany rodičů, nejsou nijak přehnaně veliká. Pro učitele je nejdůležitější, aby byl rodiči respektován jako odborník na výchovu a vzdělávání. Výzkumy, které uvádí Rabušicová a Pol (1996) a později také Coleman (1998, in Průcha, 2009) se shodují v tom, že učitelé očekávají od rodičů akceptování dění ve škole, podporu učitele, stejně tak i pomoc dětem s prací ve škole a pomoc s domácí přípravou. Podle Reddinga (2000, in Kuchařová, 2007-08) je důležité, aby rodiče podněcovali zájem dítěte o učení a poznávání nových věcí podnětným domácím prostředím, společnými pozitivně laděnými a stimulujícími aktivitami a aby měli přehled o volném čase dítěte.

Klíčem úspěchu v naplnění těchto očekávání je opět aktivita učitele. Není možné očekávat uznání, otevřenost a důvěru rodiče bez jediného impulsu ze strany učitele. Můžeme se oprávněně domnívat, že rodič nepřijde jako první s návrhem za takovýmto učitelem, který si nezískal důvěru rodičů a který není otevřený ke spolupráci s nimi. Jak už jsem předem v mém postřehu z praxe uvedla, cestou k efektivní a plodné spolupráci v zájmu úspěšného rozvoje osobnosti dítěte je vzájemné sdělení očekávání na začátku školního roku, vypracování určitého systému a pravidel a jejich dodržování.

DESATERO PRO VZÁJEMNOU SPOLUPRÁCI	
PRO RODIČE	PRO UČITELE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedívejte se na učitele jako protivníka, ale spolupracovníka při výchově dítěte. • Nejednejte s ním jako s	<ul style="list-style-type: none"> • Mluvte s rodičem jako s rovnoprávným partnerem, respektujte jeho důstojnost. • Vnímejte rodiče jako „experta“, který

<p>pedagogickým sluhou a respektujte jeho odbornost.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Přicházejte do školy raději se zdvořilým dotazem, ne s odhodláním bojovat. • Ověřujte si informace od svého dítěte, bývají často zkreslené. • Nepomlouvejte nikdy učitele svých dětí a rozhodně ne, když to mohou slyšet. 	<p>nejlépe zná své dítě.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Komunikujte s rodiči přímo, ne prostřednictvím dítěte. • Berte dítě jako plnoprávnou součást učitelstvo – rodičovské debaty o něm. • Nevnímejte každý dotaz či kritiku jako osobní útok.
--	---

Podle Feřteka (2011) pokud má fungovat vzájemná spolupráce mezi rodiči a pedagogem, je mimo jiné nutné dodržovat soubor následujících několika pravidel – viz tab. 1.

Tab. 1: Pravidla vzájemné spolupráce

Souhlasím s Feřtekem, že je nutné si stanovit pravidla, která povedou k fungování vzájemné spolupráce učitele a rodiče. Neztotožňuji se ale s jeho negativní formou zápisů jako „nedívejte, nejednejte, nepomlouvejte“, apod. Raději bych použila formulace, které podněcují spolupráci. Navíc tyto negativní formulace mohou některé rodiče odradit, nebo dokonce urazit, než motivovat ke spolupráci.

2.2. VZÁJEMNÉ ROLE VE VZTAHU

2.2.1. ROLE DÍTĚTE

Podle Kollárikové a Pupaly (2010, s. 71) se „dítě v novém prostředí musí učit a též se učí novým sociálními rolím, z nichž jednou je role školáka, role žáka.“

Vstup dítěte do školy pro něj znamená velkou životní událost, ale také změnu. Škola je životním mezníkem, od kterého dítěti začínají povinnosti a od kterého až do konce života stále něco „musí“. Dítě najednou musí brzy vstávat, musí chodit každý pracovní den do školy, kde musí poslouchat paní učitelku a chovat se slušně apod. Dítě se postupně vyrovnává s mnohými očekáváními dospělých. Přichází tolik změn v jeho životě, což může pro jedince znamenat velký stres.

Další velkou změnou je začlenit se v novém třídním kolektivu, zvyknout si na režim školy, kdy najednou musí vydržet poslouchat a sedět v lavici celou vyučovací hodinu. Dítě si zvyká na jinou stravu a stravovací návyky ve škole. Učí se spoustě nových věcí. Ať už je to vlastní čtení, psaní, počítání, nebo učení se svou prací zhodnotit, vyzdvihnout její pozitiva a s případnými nedostatky či chybami dále pracovat. Učí se nést odpovědnost za své jednání.

Vše je ještě náročnější pro děti, u kterých se objeví například nějaká specifická porucha učení či chování. S nelehkou situací se též musejí vyrovnávat ty děti, které pocházejí z jiného socio-kulturního prostředí, či ty, jejichž rodiče mají přehnané ambice a nakládají na své potomky více, než mohou dlouhodobě snést.

Dítě se také setkává s další autoritou, což pro něj představují třídní učitel, ředitel, zástupce a jiní zaměstnanci školy. Nachází se tedy mezi dvěma autoritami - rodinou a školou. Pro dítě je tedy mnohem snazší, když mezi těmito institucemi panují dobré partnerské vztahy a hlavně vzájemná úcta.

I dítě má svou roli v otázce komunikace mezi rodinou a školou. Štech s Viktorovou (2001) uvádějí názor Perrenouda, který hovoří o dítěti jako o dvojitém agentovi. Rodiče často vidí své děti v roli prostředníků, to ještě pouze zjednodušeně. Neuvědomují si, že děti mohou význam komunikace ovlivnit, vylepšit podle toho, jak uznají za vhodné, či jak oni potřebují.

Pro zlepšení komunikace mezi školou a rodinou je tedy důležité zapojit i dítě, kterého se tento proces týká především. Je důležité dítě neobcházet, ptát se ho na vlastní názor, dát mu jistotu důležitosti a zodpovědnosti

v rozhodování. Jít dítěti příkladem. Učit jej do života, že dobrými vztahy a komunikací může docílit své snažení tam, kam potřebuje.

2.2.2. ROLE RODIČŮ VE VZTAHU KE ŠKOLE

Také pro rodiče je nová a neznámá zkušenost, když jejich první dítě nastupuje do školy. Tato nová situace je pro rodiče velká změna. Dostávají se do role rodiče školáka. Kolláriková a Pupala (2010, s. 71) o těchto rodičích píše: „*I oni se ve vlastním zájmu musí učit novým rolím – rolím rodičů žáka, rolím rodičů školního dítěte.*“

Je tedy pochopitelné, že také pro rodiče nastává plno změn. Také jejich přístup a zvládání nových situací se budou lišit. Spousta rodičů se vžije do doby, kdy oni sami začali chodit do školy. Vzpomínají na množství jejich povinností, na sociální vztahy ve třídě, na příjemné a zároveň nepříjemné zkušenosti, které je během školních let potkaly. Rodiče se v podstatě skrze své dítě vrací do minulosti, prožívají školní radosti i strasti se svými dětmi, ale uvědomují si, že momentálně jsou v jiné roli.

Nároky na novou rodičovskou roli rozčlenili Štech s Viktorovou takto:

- **Formální povinnosti**

Plnění těchto povinností jsou prvními indikátory pro učitele, které říkají, jak rodič ke škole přistupuje. Patří sem např. účast na třídních schůzkách, nebo na konzultačních hodinách, reakce na vzkazy učitele, spolupráce při plnění domácích úkolů a školních povinností dítěte. Dále je to celková podpora pravidelné docházky dítěte a přístup rodiny ke škole.

- **Plánování aktivit rodiny, „školní čas“ a finanční nároky**

Pro některé rodiče je velice obtížné přizpůsobit časově svoji práci chodu školy. Musí zajistit včasné příchody a odchody dítěte do školy, zajistit dětem program v období prázdnin nebo nemoci. Také po finanční stránce není škola levná záležitost. Rodiče musí nakoupit dětem pomůcky do školy, zajistit a

připravit svačinky, zajistit obědy, volnočasové aktivity, výlety školy nebo ozdravné pobyty.

- **Práce rodiny se školním hodnocením**

V komunikaci mezi rodinou a školou se zdá být tato oblast nejkritičtější. Rodiče se setkávají s různými typy školního hodnocení, které je má informovat o tom, jak se jejich dítě chová a jak prospívá ve škole. Občas je ale hodnocení nejasné, každý učitel hodnotí jinak a rodiče se v hodnocení nevyznají.

Průcha (2009) identifikuje čtyři základní role, ve kterých mohou rodiče vzhledem ke škole vystupovat. Jsou to rodič jako klient, partner, občan a rodič jako problém. První tři koncepty přitom stojí na silném teoretickém základě, poslední je spíše plodem negativních zkušeností pedagogické praxe.

- **Rodiče jako klienti**

Zde je možné nahlížet na rodiče ze dvou možných perspektiv: první z nich je, že škola poskytuje odborníky, tedy učitele, kteří zajišťují žádané služby, pečují o své zákazníky a vědí, jak je získávat. Druhá nabízí pohled na rodiče jako odborníky, kteří jsou vychovateli vlastních dětí. Z této pozice nejlépe dovedou posoudit a vybrat služby školy s takovými přístupy, které budou jejich potomkům nejlépe vyhovovat. (Rabušicová a kol., 2004, s. 33)

V současné době mají všichni rodiče možnost svobodné volby školy pro své děti. Každý rodič očekává od školy, že jejich dítě co nejlépe připraví na střední školu. Mezi školami vzniká velká konkurence. Mění se i kvalita poskytovaných služeb, např. nadstandardní nabídky kurikula, volnočasové aktivity apod. Zvýšená pozornost je věnována výsledkům vzdělání žáků. Tento koncept v sobě ale nese i určitá rizika – za vše mluví zkušenost Velké Británie, kde se měřítkem stalo pořadí v národním testování. Tlak na to, aby žáci uspěli u srovnávacích testů, zde natolik vzrostl, že to vedlo řadu škol k upřednostňování akademických znalostí a zaměřování se ve větší míře na tu

skupinu studentů, o níž se předpokládalo, že bude mít v tomto testu lepší výsledky. (Průcha, 2009)

V ideálním případě by měl tento model přimět školu i rodinu k větší spolupráci. Školu proto, aby zjišťovala „zákazníkovu“ představu. Rodiče proto, aby měli možnost ovlivnit kvalitu „kupovaných služeb“. (Průcha, 2009)

Rodiče mají podle tohoto modelu právo na informace o svém dítěti, škola jim vychází vstříc a nabízí konzultace o vzdělávacím obsahu a vyučovacích metodách. Škola může také poradit, jak mohou rodiče svému dítěti dále pomoci. Rodiče si mohou vybrat, jak se zapojí do spolupráce se školou. Mohou být aktivními účastníky managementu školy a přímo zasahovat do jejího rozvoje. Mají také možnost své potřeby prezentovat v pozici „řadového rodiče“, nebo vyjádřit svou loajalitu tím, že přijmou nabídku od odborníků.

- **Rodiče jako partneři**

Škola v tomto případě nahlíží na rodiče jako na partnery, neboli osoby se stejnou pravomocí a ekvivalentní odborností, a to nejen v otázkách výchovy, ale také v rovině sociální. Škola nahlíží na rodiče jako na jednotlivce nebo skupinu, která spolupracuje se školou v zájmu jejího rozvoje. Rodič by se měl tedy podílet nejen na rozhodování, ale také nést spoluodpovědnost za svá rozhodnutí, společně se školou. Tento pohled se podle Průchy (2009) v českých školách zatím projevuje spíše okrajově.

Školy by si měly stanovovat nižší cíle a prezentovat více svou snahu budovat s rodiči svých žáků partnerství, ve kterém je třeba oboustranné komunikace. Šedřová (in Rabušicová a kol., 2004) nabízí typologii Epsteinové, která obsahuje šest kategorií zapojení rodičů do výchovy dětí a vztahů se školou:

- Základní povinností rodiny je podporovat dítě v učení, rovněž zajistit zdraví a bezpečí dítěte, zajistit rozvoj jeho sociálních dovedností a chování.

Rodina by měla dětem vytvořit bezpečné a podporující zázemí. Rodičům má tuto povinnost pomáhat naplňovat škola.

- Komunikace mezi rodinou a školou je zásadní. Škola by měla utvářet takové podmínky, aby se mohla rozvíjet oboustranná komunikace. Zároveň je škola povinna rodiče informovat o pokrocích dítěte, jeho práci, i životě ve škole vůbec.
- Rodiče i ostatní členové rodiny mohou být začleňováni do života školy. Mohou pomoci například s organizováním různých sociálních aktivit (vystoupení, koncerty, projekty), nebo se těchto aktivit pouze účastnit.
- Od rodičů a dalších členů rodiny je očekáváno, že se zapojí do domácí přípravy dětí do školy. Očekává se od nich, že pomohou dětem kontrolovat domácí úkoly, budou se účastnit žákovských výzkumných snah, i sdílet neformální edukační aktivity. Vstup do tohoto důležitého procesu by měli rodičům usnadnit školy. Jejich role je rozhodující. Škola může rodičům poskytovat informace, ale i vzdělávací příležitosti pro dospělé ke zdokonalení jejich dovedností, porozumění a zvýšení vlastní úrovně.
- Participace rodičů na rozhodování, řízení a obhajování činnosti školy znamená, že je možné z řad rodičů volit zástupce do řídicích orgánů školy a utvářet rodičovská sdružení.
- Partnerství mezi rodinou, školou, firmami a dalšími organizacemi je důležité. Různé organizace a instituce též hrají roli v péči o vzdělávací příležitosti v komunitě. Je tedy dobré utvářet síť kontaktů, které pak mohou být využívány z řad zájemců.

Je stěžejní uvědomit si, že rodiče jsou ve většině případů na počátku školní docházky plně odhodláni zastat svou rodičovskou roli v plné míře. O této roli mají však své představy, které se od těch učitelových mohou odlišovat. Rodiče zpočátku respektují požadavky školy i učitele, ale po čase se často dostanou do rozporu mezi svou představou, svým očekáváním a skutečnou realitou. Jiným zdrojem napětí mezi rodiči a školou, nebo učitelem, může být

množství ne zcela jasně vyjádřených požadavků a pravidel. (Štech, Viktorová in Kolláriková, Pupala, 2010)

- **Rodiče jako občané**

Tento přístup se začal prosazovat v devadesátých letech minulého století a úzce souvisel se snahou o demokratizaci české společnosti. Rodiče jako občané tak aktivně uplatňují vůči škole jakožto veřejné instituci svá práva. Ta jsou dvojího druhu – individuální a kolektivní a souvisí s nimi samozřejmě také přiměřená zodpovědnost.

„V rámci občanské společnosti rodiče participují přinejmenším ve dvou základních rovinách – zúčastňují se veřejné politiky a/nebo spolupracují na rozvoji lokálních komunit a angažují se v dobrovolných aktivitách“ (Průcha, 2009, s. 322).

- **Rodiče jako problém**

Jak již bylo řečeno, tento pohled vychází spíše z pedagogické praxe. Část rodičů se škole může jevit jako problémová. Ať už z důvodu nedostatečné „snahy“ nebo naopak snahy školu ovládat. Podle Průchy (2009) lze v této skupině v zásadě rozlišit tři skupiny rodičů – nezávislé, snaživé a špatné.

- **Nezávislí rodiče** jsou vůči škole nedůvěřiví a příliš s ní nekomunikují. Snaží se rozvíjet individualitu svého dítěte, avšak vzdělávací podporu pro ně hledají zejména mimo školu. Rodiče podceňují vliv školy na dítě a raději berou záležitosti výchovy a vzdělávání svých dětí do vlastních rukou. Podle Šedové (in Rabušicová, 2004) bývá důvodem zejména odlišnost hodnot rodiny od hodnot, které jsou propagovány školou. I přes odlišnost svých názorů na výchovu a vzdělávání tito rodiče obvykle plní své rodičovské povinnosti dobře.
- Naopak **rodiče špatní** svou rodičovskou úlohu často nenaplnují, nebo jen z části. O školní výsledky svého dítěte nemají tito rodiče obvykle příliš zájem,

ani dítě v jeho učení a školní práci nepodporují. Bohužel je často nepodporují ani v mimoškolní oblasti.

- Posledním typem problémových rodičů jsou překvapivě **rodiče snaživí**. Jedná se o rodiče přehnaně aktivní, kteří vyvíjejí svými požadavky na informovanost, spolupráci a zapojení velký tlak zejména na učitele. Vycházet vstříc požadavkům těchto rodičů bývá časově náročné. Do této skupiny patří také rodiče vůči škole nadměrně kritičtí. (Průcha, 2009)

V roce 2004 proběhl na českých školách výzkum. Zástupci rodičů i škol se snažili odhadnout, do jakých rolí se ve vztahu ke škole dostávají čeští rodiče na prahu třetího tisíciletí. Ke každé rodičovské roli byly vytvořeny tři indikátory. Tyto indikátory byly dále upraveny jako tvrzení, které dostali respondenti v podobě dotazníku. Respondenti měli za úkol u každého tvrzení odhadnout procentuální zastoupení role rodičů ve vztahu ke škole. (Rebušicová, Šeďová, Trnková, 2004)

Ze zjištění tohoto výzkumu vyplynulo, že na českých školách je nejčastěji nahlíženo na rodiče jako na „klienty“ (82%). Na druhém místě následuje pohled „partnerský“ (38%), z toho většina rodičů je vnímána jako „výchovní partneři“ školy. Ve skupině rodičů „jako problému“ (22%) výrazněji vystupuje skupina rodičů „nezávislých“, kteří, jak je z tohoto výzkumu patrné, jsou pro školu větším problémem než rodiče „špatní“ či „snaživí“. Nejméně často jsou rodiče charakterizováni jako „občané“ (18%). (Průcha, 2009)

Na podobné postřehy, které vyplynuly z britského výzkumu, upozorňují i Štech s Viktorovou (In Kolláriková, Pupala, 2001). Podle tohoto výzkumu například v minulosti angličtí učitelé označovali jako problémové pouze rodiče ze socio-kulturně či materiálně odlišného prostředí. V současnosti však podle výzkumu do této kategorie spadají zejména rodiče, kteří „*zpochybňují pedagogické expertství a profesionalitu učitele*“.

Postavení rodiče vůči škole může být různé. Na českých základních školách je podle výzkumů rodičům nejvíce připisovaná role klientů. Tito rodiče

si vybírají typ školy, který je podle jejich uvážení nejlepší pro své dítě. Odevzdávají děti do rukou odborníků a do větší míry nejeví zájem podílet se na podobě školního vzdělávání. Partnerský vztah rodiče ke škole je podle výzkumu na druhém místě, přitom podle mého názoru má tento vztah největší potenciál přispívat k pozitivnímu rozvoji vztahu rodičů a školy. Na třetím místě jsou rodiče problémoví, převažuje nezávislý typ rodičů. Tito rodiče podceňují vliv školy a raději berou záležitosti výchovy a vzdělávání svých dětí do vlastních rukou. Na posledním místě jsou rodiče ve vztahu jako občané.

2.2.3. ROLE UČITELE

Ani role učitele není v současné době lehká. Učitel, zejména učitel prvního stupně, by měl být všestranným odborníkem. Jeho odbornost ale netkví pouze v hlubokých znalostech jednotlivých předmětů, ale ve schopnosti prostřednictvím předmětu rozvíjet osobnost žáka a zároveň mu práci ukázat, že vzdělávání je důležitá životní hodnota.

Učitel by měl být také odborníkem na komunikaci. U dětí by si měl umět vybudovat přirozený respekt, zároveň být pro děti rádcem, partnerem, průvodcem, pomocníkem a někdy i soudcem. U rodičů by si měl vybudovat respekt, důvěru a časem i partnerský přístup.

Učitel by si měl být ale vědom faktu, že je také jenom člověk. Že není vševědoucí. Že i on občas musí nahlédnout do slovníku. Měl by být k dětem především upřímný a nebát se odhalit i své nedostatky a chyby. Být pro děti dobrým příkladem, vzorem do života. *„Učitel jako člověk je mnohem důležitější než učitel jako technik. To, čím je, má větší význam než všechno to, co dělá.“* (Canfield, in Lukavská, 2003)

Učitel je odborník na vzdělávání, zároveň by však měl být i odborníkem na komunikaci mezi lidmi. Měl by vytvořit pro rodiče vhodné podmínky a prostředí pro nastartování komunikace a spolupráce. Měl by vytvořit příjemnou atmosféru, aby rodiče neměli z komunikace obavy a aby k učiteli získali respekt a důvěru. Učitel by měl být také příkladem pro žáky, měl by být jejich rádcem,

partnerem, průvodcem, ochráncem, měl by v nich vzbuzovat respekt, ale zároveň důvěru. Měl by jim dávat najevo, že chybovat je lidské a žádný člověk není dokonalý.

2.2.4. ÚSKALÍ

Ve vzájemné spolupráci školy a rodiny můžeme vidět mnoho úskalí. Jedním z problémů, které uvádí Rabušicová s Polem (1996) může být nedostatek času na straně rodičů. Zejména pro některé z rodičů nemusí být snadné uvolnit se v pracovní době.

V české společnosti, ve které ještě není spolupráce s rodiči zcela běžnou součástí života každé školy, se může stát, že na rodiče, kteří se aktivně zapojují, ať už na třídní či školní úrovni, může být nahlíženo s nedůvěrou. Méně aktivní rodiče pak mohou mít pocit, že děti aktivnějších rodičů z této spolupráce se školou těží na úkor jejich vlastních dětí. (Trnková in Rabušová, 2004)

Část rodičů podle Rabušicové a Pola (1996) nemá ke škole jakožto výchovně vzdělávací instituci důvěru, převážně z důvodu, že stále ještě nepřekonalí vlastní obvykle negativní zkušenosti se školou, případně byli ovlivněni často zkreslenými informacemi z médií. Někteří z rodičů jsou také přesvědčeni o svém výlučném postavení v životě svého dítěte. Vždyť oni je znají nejlépe, pouze oni jsou schopni rozhodovat, co je pro jejich dítě nejlepší. V kompetence učitele naopak obvykle nevěří. Problémy pak mohou nastat při hodnocení dítěte, zejména pokud se hodnocení učitele a rodičů rozcházejí. Učitelé pak rodiče viní z citové angažovanosti a zaujatosti, rodiče zase učitele z nepochopení výlučnosti jejich dítěte. Obě strany přitom mohou mít částečně pravdu, případné spory však obvykle nejvíce škodí právě dítěti. (Kubička, 1963)

Rodiče často posuzují kvalitu školy i učitele zejména podle výsledků svého dítěte a podle informací, které jim dítě zprostředkuje. Případně jak učitel řeší výchovné problémy, pokud nastanou. Dítě velmi často funguje jako hlavní nositel informací mezi rodinou a školou. Velmi často se ovšem stává, že dítě informace zkresluje. Ať už nevědomky, či úmyslně. (Štech, Viktorová in

Kolláriková, Pupala, 2001). Zejména se jedná o interpretaci zpráv a také o vybírání vhodného času k jejich předání. Děti tak mohou navíc využívat rivalitu mezi školou a rodinou, nastolit problematiku své ochrany (např. paní učitelka si na mě zasedla) a rodiče pokud se školou dostatečně nekomunikují, si toto tvrzení nemohou nijak ověřit.

Problémem mohou být na druhé straně i zkreslené představy učitelů, zejména o kvalitě rodičovského vztahu ke škole (Štech, Viktorová in Kolláriková, Pupala, 2001). Většina učitelů získává tyto informace vlastně nepřímo - podle kultury chování žáka ve škole, připravenosti na vyučování, případně podle způsobů, jakými tráví volný čas.

Další úskalí se týká opět učitelů. Nejen rodiče si musí pro vzájemnou spolupráci se školou svého dítěte udělat čas. Zejména pokud není učitel s touto filosofií vnitřně srozuměn, může tlak na spolupráci (ať už přichází ze strany autorit či rodičů) pociťovat jako břemeno, což ho ještě více demotivuje. Motivací nebývá ani vyšší finanční ohodnocení. Čas vynaložený na přípravu nejrůznějších akcí pro rodiče se do pracovního úvazku učitele započítává jen nesnadno. (Štech, Viktorová in Kolláriková, Pupala, 2001)

I když v posledních letech dochází k mírnému posunu těžiště od práce učitele se žákem k práci učitele s celou rodinou žáka, na tuto skutečnost pedagogické fakulty své absolventy příliš systematicky nepřipravují. (Trnková in Rabušicová 2004). Jak už jsem ale uvedla, nemyslím si, že je prakticky možné, aby studium pedagogické fakulty zajistilo dokonalou přípravu budoucích učitelů pro komunikaci s rodiči. Cit pro spolupráci a komunikaci s rodinou by měl být součástí učitelovy osobnosti. Tato schopnost se může vypracovat v profesionální přístup jedině praxí a získanými zkušenostmi.

2.3. SHRNUTÍ DRUHÉ KAPITOLY

Spolupráce školy a rodiny je významný faktor pro efektivní vzdělávání dětí. Protože rodiče spolurozhodují o vzdělávání a budoucnosti dítěte, měli by chtít se školou spolupracovat a najít tak pro své dítě nejlepší možnou cestu jak dosáhnout úspěchu v životě. Spolupráci by měl iniciovat učitel. Rodiče a učitelé

by si pak měli na začátku školního roku vyjasnit vzájemná očekávání, spolu vypracovat určitý systém a pravidla, která budou obě strany dodržovat.

Učitel by měl být profesionál v komunikaci mezi lidmi, dětem by měl být vzorem, u rodičů by měl vzbuzovat přirozený respekt a úctu, zároveň by měl k rodičům přistupovat jako k partnerům. Na učitele by měli rodiče nahlížet jako na odborníka ve vzdělávání, naopak učitel by měl brát rodiče jako odborníky na výchovu. Jedině tak může partnerský vztah fungovat. Ve spolupráci mezi učitelem a rodičem lze očekávat mnoho úskalí. Ne vždy a se všemi bude spolupráce fungovat. Je ale důležité, aby se učitel nevzdával a pro dobrou věc o spolupráci s rodiči usiloval.

3. Kvalita práce učitele v oblasti komunikace a spolupráce školy a rodiny

Komunikaci a spolupráci učitele s rodiči je v poslední době věnovaná velká pozornost. O důležitosti této oblasti se dočteme jak v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice - Bílé knize, tak v Rámcově vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Toto téma je tedy neopominutelné a odborníci ho považují za podstatné pro kvalitní vzdělávání.

V této kapitole se budu věnovat nejprve dokumentu s názvem „Rámec profesních kvalit učitele“, který se zabývá klíčovými kompetencemi učitele mimo jiné v oblasti komunikace a spolupráce s rodinou. Tento dokument je standardem kvality práce učitele.

Dále se budu věnovat programu Začít spolu, který je svými myšlenkami a metodami příkladem pro spolupráci školy a rodiny a který vypracoval podobný dokument, který stanovuje kvalitu práce učitele v několika oblastech. Tento dokument s názvem „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“ se pro mě stal velmi inspirativní, zejména v oblasti rodina a komunita, které se budu podrobněji věnovat.

3.1. RÁMEC PROFESNÍCH KVALIT UČITELE

V návaznosti na Bílou knihu byl v rámci grantu MŠMT zpracován v letech 2000 – 2001 projekt „Podpora práce učitelů“. Jedním z jeho nejdůležitějších výstupů byl pokus o formulování profesních standardů v podobě klíčových kompetencí učitele. V návaznosti na Standardy kvality profese učitele je oblast komunikace s rodiči zahrnuta i v **Rámci profesních kvalit učitele**, „*kteřý charakterizuje vynikajícího učitele a je tedy koncipován jako meta, ke které učitel směřuje*“. (Tomková, Spilková, Píšová, 2012, s. 12)

Evaluační nástroj je dle profesních činností učitele rozdělen do osmi oblastí, z nichž jednou je spolupráce s rodiči a širší veřejností. Kritéria kvality v této oblasti jsou dále rozpracována do konkrétních příkladů indikátorů kvality. (Tomková, Spilková, Píšová, 2012, s. 12)

Uvedme zde některá kritéria kvality a jejich konkrétní ukazatele, které se zabývají zkoumanou oblastí **Spolupráce s rodiči, odbornou a širší veřejností**:

Učitel vyhledává a využívá příležitosti pro spolupráci s rodiči, odborníky a dalšími partnery školy s cílem společně podporovat kvalitu učení žáků.

Učitel:

7.1 komunikuje a spolupracuje se zákonnými zástupci žáků na základě partnerského přístupu, založeného na vzájemné úctě, respektu a sdílené odpovědnosti za rozvoj žáků;

- vysvětluje zákonným zástupcům své pojetí výuky (cíle a strategie vyučování, způsoby hodnocení žáků atd.) a diskutuje s nimi o něm;
- dává zákonným zástupcům příležitost spolurozhodovat o postupech vhodných k podpoře učení a rozvoje jejich žáků;

- nabízí možnost zapojení rodin žáků do rozhodování o věcech souvisejících s životem třídy/školy;
- poskytne zákonným zástupcům žaka konzultaci k otázkám výchovy a vzdělávání;
- komunikuje se všemi rodiči žáků, kteří to potřebují a kteří o to mají zájem;

7.2 usiluje o vtažení zákonných zástupců žáků do života školy;

- předkládá rodičům konkrétní návrhy na jejich spolupráci se školou;
- nabízí rodičům informace a podněty z oblasti výchovy a vzdělávání žáků (připravuje a realizuje pro ně dílny, přednášky, diskuze a další vzdělávací aktivity);

7.3 poskytuje rodičům co nejvíc informací o procesu i výsledcích žákova učení;

- pravidelně poskytuje zákonným zástupcům žáků informace a doporučení týkající se procesu i výsledků učení žáků;
- je v pravidelném kontaktu s rodiči žáků, průběžně je informuje o pokrocích žaka, o vzdělávacích cílech vyplývajících z kurikula, o akcích třídy/školy, a to prostřednictvím osobních setkání, písemnou i elektronickou formou, pokud je to možné;

7.4 získává od zákonných zástupců žáků informace o sociálním a kulturním prostředí žaka s cílem společně s nimi hledat cesty k rozvíjení žaka;

- pravidelně komunikuje s rodinami s cílem poznat rodinné prostředí žáků, lépe porozumět silným stránkám, zájmům a potřebám žaka;

7.5 komunikuje a spolupracuje s dalšími partnery školy;

- spolupracuje s poradenskými institucemi a školními psychology;

- *navazuje kontakty a vytváří partnerské vztahy s lidmi, organizacemi a institucemi, které mohou obohatit vzdělávání žáků, získává od nich odbornou i materiální podporu, umožňuje žákům v rámci výuky vstoupit s těmito lidmi do kontaktu (exkurze, návštěva ve třídě);*
- *hledá a využívá příležitosti spolupráce s partnery školy;*

7.6 dokáže prezentovat a zdůvodnit vzdělávací program školy rodičům i širší veřejnost;

- *dokáže odpovídat na otázky týkající se ŠVP, předkládá argumenty zdůvodňující správnost konkrétní podoby ŠVP.*

(Tomková, Spilková, Pišová, 2012, s. 20 - 21)

3.2. PROGRAM ZAČÍT SPOLU JAKO PŘÍKLAD PRO SPOLUPRÁCI ŠKOLY A RODINY

3.2.1. ZAČÍT SPOLU

Program Začít spolu je součástí mezinárodní vzdělávací sítě. Jeho myšlenky jsou realizovány ve třiceti zemích světa. Program je zaštitěn mezinárodní asociací ISSA (International Step by Step Association), která byla založena s cílem podporovat demokratické principy a posilovat zapojení rodičů a komunity do vzdělávání dětí v období předškolního a mladšího školního věku (Kargerová, Krejčová, 2011).

V České republice je vzdělávací program Začít spolu se souhlasem MŠMT ČR realizován od roku 1994 v mateřských školách a od roku 1996 v základních školách.

Vzdělávací program Začít spolu zdůrazňuje individuální přístup k dítěti a partnerství školy, rodiny i širší společnosti v oblasti výchovy a vzdělávání. Prosazuje a umožňuje inkluzi dětí se specifickými potřebami. Začít spolu

vychází z přesvědčení, že největší vliv na výchovu má rodina, která je primární vychovatel svých dětí. Rodiče nesou odpovědnost za vzdělávání svých dětí, a proto mají právo v této oblasti spolurozhodovat. Rodiče a učitel jsou bráni jako partneři. (Kargerová, Krejčová, 2011).

„Spolupráci s rodinami považujeme za velice významný faktor podporující efektivitu vzdělávání dětí. Proto je naším úkolem vytvořit podmínky pro fungování partnerského vztahu s rodiči dětí, navázat a pravidelně s nimi udržovat kontakt, nabízet jim rozmanité formy spolupráce. Dáváme rodičům prostor pro výběr takového typu spolupráce, který nejlépe vyhovuje jejich potřebám a možnostem.“ (Krejčová, Kargerová, 2003, s. 149)

Program Začít spolu je výjimečný i díky tomu, že jeho kvalita je jasně srozumitelně definována prostřednictvím dokumentu **„Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“**

3.2.2. KOMPETENTNÍ UČITEL 21. STOLETÍ: MEZINÁRODNÍ PROFESNÍ RÁMEC KVALITY ISSA

Mezinárodní asociace Step by Step (ISSA) v souvislosti se stále se zvyšujícími se požadavky na měření kvality tohoto programu v mezinárodním kontextu po roce 2002 podnítila americké a evropské odborníky k formulování požadavků na charakter tohoto vzdělávacího programu orientovaného na dítě a zároveň zohledňujících i kvalitu práce učitele. V roce 2011 byly tyto standardy týmem odborníků (Kargerová, Krejčová, Maňourová, 2011) upraveny tak, aby odpovídaly kontextu českého vzdělávacího prostředí. Vzniklý dokument „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“ definuje kompetence učitele zejména v těchto oblastech výchovně vzdělávacího procesu: komunikace, rodina a komunita, inkluze, rozmanitost a demokratické hodnoty, plánování a hodnocení, výchovně vzdělávací strategie, učební prostředí a profesní rozvoj. V některých školách se stává tento

dokument jakýmsi měřítkem kvality práce učitele a zastupuje tak národní standard kvality práce učitele, který v České republice zatím chybí. (tamtéž)

V další části práce se budu podrobně věnovat oblasti rodina a komunita, která se zaměřuje na spolupráci mezi školou a rodinou. Spolupráce rodiny, školy a komunity je podle dokumentu „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA“ významným faktorem podporujícím efektivitu vzdělávání dětí. (Kargerová, Krejčová, Maňourová, 2011)

Stejně jako ostatní oblasti výchovně-vzdělávacího procesu uvedené v Standardech „obsahuje několik kritérií, která jsou dále specifikována pozorovatelnými indikátory. Indikátory doplňuje rámec jejich obsahové náplně, který rozvádí smysl a význam jednotlivých indikátorů, dále přináší také praktické příklady, kterými lze indikátory naplňovat.“ (Kargerová, Krejčová, Maňourová, 2011, s. 2)

Kritéria a indikátory, které se vztahují k oblasti rodina a komunita

2.1. Učitel utváří partnerský vztah s rodinami dětí, nabízí rodinám i dalším členům komunity možnost zapojit se do výchovy a vzdělávání dětí, zapojit se do života učící se společnosti.

- *Učitel zapojuje rodiče dětí i členy rodiny a komunity do vzdělávání dětí, umožňuje jim aktivní vstup do výuky, vítá jejich přítomnost ve třídě v průběhu vyučování.*
- *Učitel dává rodičům příležitost spolurozhodovat o postupech vhodných k podpoře učení a rozvoje jejich dětí*
- *Učitel zapojuje rodiny dětí do rozhodování o věcech souvisejících s životem třídy/školy.*

2.2. Učitel užívá formálních i neformálních komunikačních strategií ke sdílení informací o pokrocích dítěte v učení a dalších informací.

- *Učitel je v pravidelném kontaktu s rodiči dětí, průběžně je informuje o pokrocích, vzdělávacích cílech vyplývajících z kurikula, o akcích třídy/školy a to prostřednictvím osobních setkání i písemných materiálů.*
- *Učitel pravidelně komunikuje s rodinami s cílem poznat rodinné prostředí dětí, a tím lépe porozumět jejich silným stránkám, zájmům, potřebám.*
- *Učitel vytváří příležitosti, v nichž se rodiny mohou od sebe učit navzájem a vzájemně se podporovat.*
- *Učitel zachovává důvěrnost informací týkajících se rodin a dětí.*

2.3. Učitel využívá k obohacení vzdělávání nabídky zdrojů, které mu poskytují rodiny dětí i širší komunita.

- *Učitel navazuje kontakty a vytváří přátelské vztahy s lidmi, organizacemi a institucemi, které mohou obohatit vzdělávání dětí, získává od nich odbornou i materiální podporu, umožňuje dětem v rámci výuky vstoupit s těmito lidmi do kontaktu (exkurze, návštěva ve třídě).*
- *Učitel pomáhá rodičům orientovat se jakým způsobem získávat potřebné informace, pomáhá vyhledávat informační zdroje a poradenství potřebné ke zlepšení kvalit učení a rozvoji dítěte.*
- *Učitel do vzdělávání začleňuje obsahy a témata, která korespondují se zkušenostmi dětí ze života ve vlastní rodině/komunitě.*
- *Učitel nabízí rodičům informace a nápady, jak pro děti vytvořit vhodné domácí k učení, (podnětné) stimulující prostředí a pomáhá rodičům zlepšovat jejich rodičovské kompetence.*

(Kargerová, Krejčová, Maňourová, 2011, s. 13, 15, 17)

Kritéria programu Začít spolu by měla inspirovat a podnítit spoustu učitelů. Myslím si, že mohou oslovit začínající učitele, kteří ještě nemají dostatek zkušeností, chtějí být dobří učitelé, ale ještě neví jak. Mohou oslovit velmi zkušené učitele s letitou praxí, kteří mají zájem pracovat na svém profesním růstu nebo se mohou stát celoživotním průvodcem učitele. Učitel

naplňující výše uvedená kritéria využívá rozmanité formy komunikace s rodiči a strategie a aktivně je rodičům nabízí.

3.2.3. POROVNÁNÍ DOKUMENTŮ „RÁMEC PROFESNÍCH KVALIT UČITELE“ A „KOMPETENTNÍ UČITEL 21. STOLETÍ: MEZINÁRODNÍ PROFESNÍ RÁMEC KVALITY ISSA.“

Dokument „Rámec profesních kvalit učitele“ v oblasti Spolupráce s rodiči a širší veřejností obsahuje kritéria a indikátory kvality, která jsou si navzájem významově blízká s kritérii a indikátory kvality dokumentu „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“ v oblasti Rodina a komunita.

Cíl kritéria Spolupráce s rodiči a širší veřejností je takový, že učitel pomocí něho vyhledává příležitosti a využívá je pro spolupráci s rodiči a dalšími partnery školy za účelem podpory kvality učení žáků.

Přesto se ale domnívám, že „Profesní rámec kvality učitele“ je dokumentem, který je určený spíše pro sebehodnocení a hodnocení kvality práce učitele na škole, a který učitelům umožňuje jistý podnět k profesnímu rozvoji a růstu, a na jehož základě může škola rodičům i veřejnosti prezentovat strukturu a náročnost učitelské profese.

Dokument „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“ je podrobnější a názornější než dokument „Rámec profesních kvalit učitele“. Slouží pro evaluaci, reflexi, sebereflexi a ověřování kvality podle daných kritérií nejen v programu Začít spolu. Tento dokument zaručuje podíl na efektivitě spolupráce rodiny a školy. Myslím si, že z obou zkoumaných dokumentů se více zabývá přímým zapojením rodičů a komunity do výchovy a vzdělávání dětí. V oblasti Rodina a komunita obsahuje daná kritéria, indikátory, ale i podrobný rámec obsahové náplně indikátorů. Zaujímá individualizovaný přístup k žákům a k jejich rodičům. Podporuje efektivitu vzdělávání dětí a jeho cílem je snaha vytvořit podmínky pro fungování partnerského vztahu mezi rodinou a školou. Dokument „Kompetentní učitel 21. století“ umožňuje stejně jako „Rámec profesních kvalit učitele“ vyhodnocovat učitelův práci, což přispívá ke zvyšování jeho kvality učitelské profese.

Tyto dokumenty se shodují v některých kritériích a indikátorech týkajících se spolupráce mezi školou a rodinou:

- Učitel se snaží s rodiči pravidelně komunikovat a spolupracovat na základě partnerského přístupu.
- Učitel dokáže získat od rodičů informace o sociálním a kulturním prostředí žáka a zachovává důvěrné informace týkající se rodin a dětí.
- Učitel komunikuje a spolupracuje i s dalšími partnery školy nebo poradenskými institucemi.
- Učitel by měl vysvětlit rodičům a širší veřejnosti své pojetí výuky.
- Učitel informuje rodiče o vzdělávacích cílech vyplývajících z kurikula. Měl by rodičům poskytnout možnost spolurozhodovat o postupech vhodných k podpoře učení a rozvoje žáků, a zapojit je aktivně do života školy a třídy.
- Učitel poskytuje rodičům konzultace k otázkám výchovy a vzdělávání žáků, a dokáže jim poskytnout informace a doporučení týkající se procesu a výsledů učení žáků.

Dokument „Kompetentní učitel 21. Století“ se od „Rámce profesních kvalit učitele“ odlišuje tím, že:

- Učitel dokáže vytvořit příležitosti, v nichž se rodiny mohou od sebe učit navzájem a vzájemně se podporovat.
- Učitel nabízí rodičům informace a nápady, jak pro děti vytvořit vhodné podněty k domácímu učení a pomáhá rodičům zlepšovat jejich rodičovské kompetence.

„Rámec profesních kvalit učitele“ se od dokumentu „Kompetentní učitel 21. století“ odlišuje tím, že:

- Učitel dokáže prezentovat a zdůvodnit vzdělávací program školy rodičům a i širší veřejnosti, tím dokáže odpovídat na otázky týkající se školního vzdělávacího programu.

Oba dokumenty se tedy částečně v některých kritériích shodují, například v názoru, že učitel a rodič by měli být partneři a snažit se vzájemně komunikovat a sdělovat si informace, což může vést k větší podpoře žáka v učení nebo k spoluvytváření vzdělávacích cílů. „Profesní rámec kvality učitele“ je dokumentem, který je určený spíše pro sebehodnocení a hodnocení kvality práce učitele na škole, což může vést k profesnímu rozvoji a růstu učitele. Dokument „Kompetentní učitel 21. století“ slouží pro evaluaci, reflexi, sebereflexi a ověřování kvality podle daných kritérií nejen v programu Začít spolu. S obou dokumentů se podle mého názoru právě „Kompetentní učitel 21. století“ více zabývá přímým zapojením rodičů a komunity do výchovy a vzdělávání dětí. Stejně jako „Rámec profesních kvalit učitele“ pomáhá „Kompetentní učitel 21. století“ vyhodnocovat učitelův práci, což přispívá ke zvyšování jeho kvality učitelství profese.

3.2.4. PŘÍKLADY SPOLUPRÁCE MEZI RODINOU A ŠKOLOU V PROGRAMU ZAČÍT SPOLU

Pro větší přehlednost vymezila Krejčová s Kargerovou (2003) tři rámcové kategorie spolupráce školy s rodinou:

- 1. osobní kontakt školy/učitele s rodinou;*
- 2. písemné formy spolupráce školy s rodinou;*
- 3. rodiče ve třídě.*

Program považuje spolupráci s rodinami za velmi významný faktor podporující efektivitu vzdělávání. Je tedy jeho úkolem vytvořit podmínky pro

fungování partnerského vztahu s rodiči dětí, navázat a pravidelně s nimi udržovat kontakt a nabízet jim různé formy spolupráce. Program uplatňuje individualizovaný přístup nejen ve vztahu k dětem, ale i k jejich rodinám a to tím, že jim nabízí prostor pro výběr takového typu spolupráce, který nejlépe vyhovuje jejich potřebám a možnostem.

Učitelé pracující podle programu Začít spolu dodržují „**Desatero pro spolupráci s rodinou**“.

- *Respektujeme úlohu rodičů.*
- *Zachováváme důvěrnost.*
- *Mluvíme s rodinami o očekáváních, která vůči sobě máme.*
- *Podporujeme spolupráci s rodiči nabídkou více strategií k jejich zapojení.*
- *Respektujeme, že konkrétní způsob spolupráce si volí rodina sama.*
- *Usilujeme o zapojení celé rodiny.*
- *Plánujeme rodičovská setkání a konzultace v době, která rodině vyhovuje.*
- *Zaměřujeme se na silné stránky rodiny a poskytujeme jí pozitivní zpětnou vazbu.*
- *Spolupracujeme s dalšími partnery školy.*
- *Víme, že všechno nejde hned.*

(Krejčová, Kargerová, 2003, s. 150)

V následující podkapitole se budu zabývat konkrétními příklady forem spolupráce v těchto třech rámcových kategoriích.

1. Osobní kontakt školy/učitele s rodinou

- **První návštěva ve škole**

Je dobré, pokud mají rodiče možnost seznámit se s prostředím školy, ještě před tím, než dítě začne daný typ zařízení navštěvovat. Součástí první návštěvy může být seznámení rodičů s programem školy, metodikou, kterou

učitelé využívají, pozorování učitele při práci s dětmi ve třídě. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Orientační setkání**

V případě, že rodiče zapsali dítě do školy, přicházejí na orientační setkání. Seznamují se s učitelským týmem, jinými rodiči, režimem dne a dalšími potřebnými informacemi. Také učitel získává od rodičů potřebné informace o dítěti. Tyto informace mohou být zaznamenávány do předem připravených záznamových archů a stávají se součástí osobního spisu dítěte. V záznamovém archu můžeme rozlišovat data konstantního charakteru, jako jsou údaje o narození, státní příslušnosti, rodičích, bydlišti, dlouhodobých zdravotních problémech a informace krátkodobého charakteru vztahující se k úrovni vývoje dítěte, jeho vědomostem a dovednostem, které se poměrně velmi rychle mění.

Součástí orientačního setkání může být i seznámení rodičů s požadavky, které bude škola uplatňovat vůči nim samotným, tzv. „dohoda o vzájemné spolupráci“. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Čas příchodu a odchodu dítěte ze školy**

Pracovní vytížení rodičů, starost o chod domácnosti a plnění mnoha dalších povinností nechává rodičům jen velmi málo volného času. Proto jsou neformální příležitosti, jako je příchod a odchod dítěte ze školy velmi cenné z hlediska budování dobré komunikace mezi školou a domovem. Ráno, kdy jeden z rodičů doprovází dítě do školy, nebo odpoledne, kdy si dítě vyzvedává, se jeví jako vhodná doba pro rozhovor o denních aktivitách, o dosažených úspěších a vzniklých problémech, pro upozornění na rodičovské schůzky a setkání. Učitel může tato neformální setkání podpořit dostatečně flexibilním denním programem, v němž poskytuje časový prostor pro komunikaci s rodiči i pro jejich zapojení do aktivit ve třídě. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Telefonické rozhovory, e-maily, sms zprávy**

Telefonického rozhovoru s rodiči, stejně tak jako sms a e-mailové zprávy využívá škola většinou méně a to v situacích, které si vyžadují rychlé řešení. Je však vhodné využít tohoto spojení s rodiči, kteří jsou velmi zaneprázdněni, k udržení kontaktu mezi rodinou dítěte a učiteli. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Porady/konzultace učitel - rodič - dítě**

Nejčastěji se konzultace odehrávají za přítomnosti všech zúčastněných stran. Může mít formální i neformální charakter. Účel takovýchto porad spočívá většinou ve vzájemné výměně informací a nápadů. Učitel seznámí rodiče s pokroky dítěte, společně plánují krátkodobé i dlouhodobé cíle, ujasňují si společný postup pro jejich dosažení. Porady se většinou konají ve škole a stejně jako návštěvy v domácnosti by měly být uspořádány v době, která rodině nejvíce vyhovuje. Dítě bychom na konzultaci neměli opomíjet a měli bychom ho zapojit do diskuse. (Krejčová, Kargerová, 2003)

Oblasti konzultace učitele, rodiče a žáka patří můj největší zájem. Při této příležitosti jsou totiž nejčastěji podepisované tzv. **Smlouvy o dosažení cíle**, kterým se budu věnovat v empirické části diplomové práce.

Smlouvy o dosažení cíle jsou jistou formou individuálního vzdělávacího plánu. Jedná se o dohodu mezi dítětem, učitelem a rodiči, která má písemnou podobu. „*Smlouva se vztahuje buď k řešení problémů a úloh korespondujících s obsahem učiva, nebo*“ jak je to v případě mého výzkumu, „*si její téma volí děti na základě svých zájmů. Ve smlouvě si dítě ve spolupráci s dospělými (rodiči a učitelem) stanovuje konkrétní cíl, kterého chce dosáhnout.*“ (Krejčová, Kargerová, 2003, s. 129)

Smlouvy nabízejí dítěti možnost přesně a jasně formulovat úkoly, které jsou pro ně významné. Plnění úkolu dítěti umožňuje hlouběji a detailněji se zabývat „*problematickou oblastí*“ v jeho současném procesu učení nebo

chování a prožívání. Nebo má dítě potřebu předložit ostatním důkaz o tom, že ukončilo proces osvojení si určité znalosti, schopnosti či dovednosti. Dalším důvodem sepsání smlouvy může být potřeba žáka prezentovat nějaký vlastní zájem či schopnost a dovednost, které nesouvisí momentálně s procesem učení. (Lukavská, 2003)

„Vzhledem k společnému sepsání smlouvy s učitelem i společnému provádění kontroly má žák příležitost obdržet bezprostřední zpětnou vazbu, která se týká jeho skutečných výkonů. Tyto informace jej posouvají v jeho rozvoji.“ (Lukavská, 2003, s. 139)

„Důležitou součástí smlouvy by měly být činnosti, související s oblastí zájmů žáka, a činnosti, v nichž je položen důraz na samostatný průzkum, řešení problémů a tvořivé vyjadřování.“ (Pasch, Gardner, Langerová a kol., 1998, s. 263)

*„Rozdílnost znění textu smluv umožňuje ve třídě pracovat s kategorií **rozdílnosti každého z nás**. Splnění zadaného úkolu může být učitelem využito pro prezentaci úspěchu jednotlivých žáků. Vytváří se tak prostor pro **úspěšnost a užitečnost každého žáka ve třídě bez rozdílu**.“* (Lukavská, 2003, s. 193)

Před započítím realizace Smlouvy by měli žáci společně s učitelem a rodičem zformulovat a zapsat konkrétní cíl Smlouvy, stanovit termín jejího splnění, způsob jejího ověření, jenž umožní zjistit, že bylo dosaženo cíle. Stanovit postup vedoucí k naplnění cíle (Jak budu postupovat?, Co pro dosažení cíle udělám?). Dále všechny strany potvrdí platnost Smlouvy svými podpisy s aktuálním datem. (Krejčová, Kargerová, 2003)

„Přítomnost žáka při sepisování smlouvy a jeho možnost formulovat zadání úkolu mu umožňuje vnímat smysl vlastní práce a přijmout za něj odpovědnost.“ (Lukavská, 2003, s. 139)

Pro zdokumentování dosažení cílů by měl žák odevzdat výsledný produkt, měl by sebereflektovat, jak se mu podařilo cíl splnit, jak postupoval při plnění cílů, jaké měl problémy apod. Dále by měli rodiče ohodnotit, jak si dítě

počínalo při plnění Smlouvy. Nakonec by měl ohodnotit učitel, zda žák dostal stanovených cílů. (Krejčová, Kargerová, 2003)

I Zuzana Škvarková (2010) se zmiňuje o zapojení rodičů při tvoření domácího úkolu. Úkolu sice nepředchází Smlouva podepsaná všemi zúčastněnými, ale zaujaly mě cíle tohoto typu plnění. Škvarková tvrdí, že touto činností se daří zapojit do učiva i rodiče, protože většina z nich je zaneprázdněna, takže nemá čas věnovat se dětem a jejich školním problémům. Cílem může být například společně a užitečně strávené chvíle při práci a zábavě, zapojení rodiče do učiva, podnícení k lepší komunikaci dítěte a rodiče co se týká školy, podnícení komunikace mezi učitelem a rodičem ohledně domácí práce žáka.

Rodičovská setkání

Rodičovská setkání, jichž se účastní rodiče společně s dětmi, mají většinou slavnostní nádech. Jedná se o různé besídky, sváteční večírky, oslavy narozenin dětí, výlety, společné pobyty v přírodě, pikniky, apod. (Krejčová, Kargerová, 2003)

2. Písemné formy komunikace učitele s rodinou

Pokud nemůže být mezi rodiči a školou realizován osobní kontakt, je vhodné využít písemných forem komunikace a to také v případech, kdy učitel potřebuje jistotu, že druhá strana informace obdržela. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Letáčky/ brožury**

Pomáhají rodičům seznámit se se školou a jejím programem. Jedná se o materiály informačního charakteru poskytující vstupní, stručné údaje. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Příručky**

Příručky obsahují podrobné informace o programu školy (školním kurikulu), učitelském sboru, mimoškolních aktivitách a dalších možnostech školy. Jejich součástí mohou být i všeobecné rady rodičům vztahující se k omlouvání dětí v době nemoci, stravování apod. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Zpravodaj**

Zpravodaj vychází zpravidla jednou až dvakrát do měsíce. Zajišťuje dostatek souvislých informací o konkrétních událostech, které se budou konat, informuje o změnách v programu školy, o potřebě dobrovolníků. Je vhodné zařadit do něj např. texty písní či básní, které se děti budou učit, hlavolamy a rébusy k řešení, hádanky a další náměty pro činnost dětí, informace o tematických projektech, které jsou výuce realizovány. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Neformální zprávy**

Dítě s sebou může dostat domů neformální krátkou zprávu obsahující informace o jeho oblíbených aktivitách, o nových dovednostech, které si osvojilo, o úspěších, kterých dosáhlo. Prostřednictvím neformální zprávy může učitel vyjádřit rodině poděkování za činnost vykonanou pro školu. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Informační nástěnka pro rodiče**

Zajišťuje informovanost rodin o aktuálním programu, schůzkách, instrukce k dobrovolným akcím, poděkování některému z rodičů za jeho pomoc apod. Je vhodné nástěnky často aktualizovat, doplňovat dětskými výtvary, fotografiemi ze společných setkání. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Schránky pro návrhy**

Schránky pro návrhy slouží k anonymnímu vyjádření rodičů k provozu školy. (Krejčová, Kargerová, 2003)

3. Účast rodin ve třídě

Účast rodičů ve třídách a jejich podíl na školních aktivitách není v našem kulturním prostředí příliš běžným jevem. Dosažení toho, že se rodiny budou ve třídě cítit příjemně, vyžaduje změnu postojů jak ze strany rodičů, tak především učitelů. Ti jsou prvními iniciátory takovýchto setkání. Rodiče mohou ve třídách participovat na programu v několika úrovních (Krejčová, Kargerová, 2003):

- **Rodič jako pozorovatel / návštěvník třídy**

Z počátku se rodiče ostýchají být ve třídě aktivní, proto je vhodné dát jim prostor pro pozorování. Při sledování dění ve třídě mají možnost vidět způsob práce učitele s dětmi, pozorovat reakce dětí, včetně dítěte vlastního, seznámit se s chodem školy. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Rodič jako pomocník**

Tato role vyžaduje od rodiče více aktivity. Rodič, který je přítomen ve třídě, na žádost učitele pomáhá s přípravou prostředí, při herních a učebních činnostech a dalších aktivitách. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Rodič jako odborník**

Rodiče se mohou s dětmi podělit o zájem nebo dovednost, kterou mají, pomoci ve třídě, vystoupit před dětmi, asistovat při určitých aktivitách, zajistit exkurze na pracoviště, dopravu na školní výlet, obstarat pomůcky, zajistit výzdobu apod. Tato role předpokládá, že rodič se k aktivitě nabídne sám, jeho návrhy vycházejí z jeho vlastní iniciativy. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Rodič jako asistent**

Rodič asistent dochází do školy pravidelně, pomáhá učiteli při plánování a realizaci výchovně vzdělávací činnosti ve třídě. Rodič asistent může být za tuto práci finančně ohodnocen, záleží na ředitelství školy, zda získá finanční prostředky na uhrazení platu asistenta. (Krejčová, Kargerová, 2003)

- **Rodič členem rady školy**

Rodičovské organizace při škole se pravidelně setkávají a poskytují učitelskému týmu rady v oblasti provozu a organizace školy, náměty a připomínky k programu. (Krejčová, Kargerová, 2003)

Program Začít spolu jistě nabízí učitelům a rodičům zajímavé formy spolupráce. Učitel zde získává širokou škálu konkrétních typů a aktivit, kterými se může inspirovat. I já jsem se ve své pedagogické praxi inspirovala v programu Začít spolu a používám značné množství aktivit, které pro spolupráci tento program popisuje.

3.3. SHRNUÍ TŘETÍ KAPITOLY

V této kapitole jsem porovnávala dokumenty, které se zabývají kvalitou práce učitele. Zaměřila jsem se hlavně na oblast spolupráce školy s rodinou. Jak dokument „Rámec profesních kvalit učitele“, tak „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“, se kterým pracuje program Začít spolu, obsahuje kritéria a indikátory kvality učitele, která jsou si navzájem významově blízká. Učitel naplňující výše uvedená kritéria využívá rozmanité formy komunikace s rodiči a strategie a aktivně je rodičům nabízí.

Program Začít spolu nabízí učitelům a rodičům zajímavé formy spolupráce. V této kapitole jsem se podrobněji věnovala Konzultacím učitel - rodič - žák, kde jsou nejčastěji podepisované tzv. Smlouvy o dosažení cíle, které pro mě byli nejvíce inspirativní a kterým se budu věnovat v empirické části diplomové práce.

4. Shrnutí teoretické části

Cílem teoretické části bylo získat odborné poznatky a informace významné pro zpracování části praktické. Tohoto cíle bylo dosaženo a zpracování se stalo nejen dobrým základem pro empirickou část, ale i inspirací pro moji pedagogickou praxi.

Na začátku teoretické části jsem se zabývala pojmy rodina a škola a jejich nezastupitelným významem ve výchově a vzdělávání dítěte. Byl popsán historický vývoj pojetí dítěte a jeho postavení v rodině, měnící se vztahy mezi rodinou a školou, kteří se nakonec setkávají jako partneři ve výchově a vzdělávání dětí. Zjistila jsem, že spolupráce rodiny a školy je jedním z důležitých faktorů úspěšného rozvoje dítěte a podněty pro ni jsou zakotveny v programech a dokumentech českého vzdělávání. Bílá kniha i RVP ZV považují spolupráci s rodinou za jeden z nejdůležitějších faktorů kvalitního vzdělávání a zdůrazňují tyto myšlenky: Spolupráce školy s rodinou by měla spočívat ve vzájemné informovanosti obou stran, v podílení se na vytváření koncepce školy. Škola by měla být otevřená vůči rodičům, co se týká vzdělávacích strategií nebo možností setkávání se s učiteli. Měla by poskytnout rodičům jak poradenský servis, co se týká výchovy dětí, tak prostor pro vznik samosprávného orgánu rodičů.

Druhé kapitole jsou popsány vzájemné vztahy a očekávání. Nástup dítěte do školy přináší veliké změny pro celou rodinu. Dítě v roli školáka musí plnit mnoho nových povinností a očekávání, na které nebylo zvyklé. Stejně tak pro rodiče není nová role rodiče školáka zcela bezproblémová. Klade na ně spoustu nároků. Aby se předešlo problémům mezi učitelem a rodiči, měl by učitel učinit první krok a vyzvat rodiče ke spolupráci. Společně by si měli na začátku roku vyjasnit vzájemná očekávání, vypracovat určitý systém pravidel, která budou obě strany dodržovat. V současné době mají rodiče spoustu možností zapojit se do spolupráce se školou, více ovlivnit proces výchovy a vzdělávání jejich dítěte ve škole. V této kapitole není opomenuta ani role učitele se všemi jeho povinnostmi, množstvím funkcí, které musí plnit, ale i pohledem na něj, jako na osobnost.

V poslední kapitole jsem se nejprve zabývala Standardy, které určují kvalitu práce učitele v oblasti komunikace a spolupráce školy s rodinou. Porovnávala jsem dokumenty „Rámec profesních kvalit učitele“ a „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“, se kterým pracuje program Začít spolu, a zjistila jsem, že oba dokumenty obsahují kritéria a indikátory kvality učitele, které jsou si navzájem významově blízké. Přesto považuji druhý dokument za více inspirativní, protože zde shledávám lepší podmínky pro spolupráci rodiny a školy.

V druhé části závěrečné kapitoly jsem se zabývala programem Začít spolu, který nabízí učitelům a rodičům zajímavé formy spolupráce a který považuje spolupráci za podstatný faktor podporující efektivitu vzdělávání dětí. Následně jsem se více věnovala jedné z forem spolupráce, tj. konzultace učitel - rodič - žák, kde jsou nejčastěji podepisované tzv. Smlouvy o dosažení cíle (dále jen „Smlouvy“), které pro mě byly nejvíce inspirativní, a kterým se budu věnovat v empirické části diplomové práce.

EMPIRICKÁ ČÁST

5. Vymezení problému a cíle práce

5.1. VYMEZENÍ PROBLÉMU

V teoretické části již bylo řečeno, že jsem minulý rok nastoupila jako třídní učitelka do pražské soukromé školy. Ve své učitelské praxi používám metody Začít spolu. Obzvláště inspirativní pro mě byly formy spolupráce školy s rodinou a standard učitele „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“ Uvědomila jsem si totiž, že jednou ze základních podmínek úspěšného vzdělávání a výchovy žáků na prvním stupni je navázání komunikace a spolupráce s jejich rodiči. Domnívám se, že efektivní spolupráce učitele a rodičů pomáhá rozvíjet žákův zodpovědný a samostatný přístup ke vzdělávání. To vše za předpokladu, že se žák výraznou měrou sám podílí na této komunikaci a spolupráci, v ideálním případě je rovnocenným partnerem učitele a rodičů.

V empirické části se věnuji akčnímu výzkumu, kde mapuji možnosti a meze spolupráce jedné pražské základní školy (dále jen školy X) s rodiči. Tato škola má již velké zkušenosti, co se spolupráce školy a rodiny týká. Pracuje se standardy Začít spolu a je pro mě velmi inspirativní. Zabývám se jednou z forem komunikace a spolupráce mezi školou a rodinou, která mě velmi zaujala. Zejména se jedná o konzultace, které probíhají jako setkání učitele, rodiče a žáka. V průběhu výzkumu jsem objevila zajímavý fenomén, tzv. „Smlouvy“, které jsou podepisovány na již zmíněných konzultacích učitel - rodič - žák a které nabízejí rodinám možnost zapojit se do výchovy a vzdělávání dětí.

„Smlouva“ obsahuje formulaci úkolu, na kterém chce žák pracovat, cíle (co pro daný úkol udělá, čeho chce úkolem docílit) a v neposlední řadě termín, do kdy se pokusí úkol splnit. O všech těchto úkolech je vedena diskuse mezi učitelem, rodičem a žákem na konzultacích. Žák pak přede všemi sepíše a formuluje zadání „Smlouvy“ a ta je následně podepsána všemi zúčastněnými.

Žák si vybírá libovolné téma úkolu, a to takové, které mu umožní zabývat se hlouběji a detailněji problematickou oblastí, umožní mu dozvědět se o problému více, nebo takové, kterým prezentuje nějaký vlastní zájem či schopnost a dovednost a ukazuje tak ostatním, že každý je rozdílný a může se uplatnit v jiném oboru. Žák se zde učí plánovat své dlouhodobé vzdělávací cíle, s jejichž naplněním mu pomáhají učitel a rodiče. Rodič je tedy zapojen do výuky a vzdělávání žáka a svým přístupem zefektivňuje svou spolupráci se školou.

Podmínkou každé „Smlouvy“ je zapojení ostatních spolužáků buď nějakou malou aktivitou, malým testem, kvízem, křížovkou, ukázkou nebo nějakým zážitkem. Tímto způsobem si žák může ověřit, zda si ostatní z jeho prezentace něco odnášejí. Je to pro žáka do jisté míry zpětná vazba. Začlenění spolužáků do úkolu je přínosem i pro ně samotné, protože se pro ně učení stává činností. Díky tomu si vytvářejí představy a snadněji prezentované poznatky pochopí.

Tyto „Smlouvy“ mě natolik zaujaly, že jsem je vytvořila i pro mé žáky. Mám tedy možnost zjistit a ověřit, do jaké míry jsou tyto „Smlouvy“ v oblasti spolupráce školy s rodinou přínosné.

5.2. ÚKOLY A CÍLE EMPIRICKÉ ČÁSTI

V následující empirické části své práce si kladu dva úkoly a dva dílčí cíle:

Mým prvním úkolem je popsat implementaci a podobu konzultací, na kterých se na škole X uskutečňuje projednání a podpis „Smluv“.

Prvním cílem je zjistit, zda jsou „Smlouvy“ efektivní formou spolupráce rodiny a školy X, a na základě standardů Začít spolu, popsanych v dokumentu „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“, ověřit naplňování indikátoru 2.1.2. (viz Příloha číslo 1)

Druhým cílem je zmapovat, jaké přínosy, výhody mají „Smlouvy“ pro jednotlivé aktéry konzultací učitel - rodič - žák, zejména pro žáka. Ověřit, jaké klíčové kompetence jsou prostřednictvím „Smluv“ u žáka rozvíjené.

Mým posledním úkolem je vytvořit návrh těchto „Smluv“ a ověřit je na konzultacích učitel - rodič - žák ve vlastní praxi.

6. Metodika výzkumu

6.1. DESIGN VÝZKUMU

Pro výzkum v empirické části diplomové práce jsem využila metodu akčního výzkumu. Psychologický slovník definuje akční výzkum podle P. Jarvise jako: „...*taková forma výzkumu, kdy výzkumník je účastníkem sledovaného jevu a tento jev se stává předmětem výzkumu*“. (Hartl, Hartlová, 2009, s. 686)

Podle Hendla je důležité, aby akční výzkum byl „...*procesem učení a změny. Výzkum a praxe mají jít ruku v ruce. ...Uplatňují se především metody kvalitativního výzkumu*.“ (Hendl, 2008, s. 136)

Kvalitativní výzkum patří podle Průchy k jevům, které jsou zkoumány, aby mohla být popsána jejich jedinečnost a specifické rysy. Nejsou ověřovány hypotézy, které jsou formulovány předem, ale formulování poznatků přichází za procesu a popisu pozorování. Popis musí být velmi podrobný. Nepopisují se zde rozsáhlé soubory subjektů a jevů, nýbrž případy jednotlivé, např. škola či více škol, třída, skupina žáků... Kvalitativní výzkum se též snaží o popis prožitků a názorů aktérů samotných. (Průcha, 2000)

6.2. METODY VÝZKUMU

V První využitou metodou mého výzkumu byl rozhovor se zástupkyní prvního stupně školy X a s třídní učitelkou třídy X.

Druhou metodou bylo pozorování a interpretace průběhu konzultací ve třetí třídě na škole X, jehož účelem bylo seznámení se s pojetím „Smluv“ mezi učitelem, rodičem a žákem.

Třetí metodou byla analýza autentických produktů dětí, které dokumentují vlastní realizaci a naplnění těchto „Smluv“ a následný rozhovor s těmito dětmi.

Rozhovor s vedením

Rozhovor byl veden se zástupkyní prvního stupně školy X, která je spoluautorkou standardů „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“ a zároveň je lektorkou Začít spolu. Ve své škole zavedla myšlenku „Smluv“ v rámci konzultací učitel - rodič - žák ve škole X. Cílem rozhovoru bylo zjistit, názor, postoje, cíle, průběh a hodnocení podpisu „Smluv“ na škole X.

Otázky a podklady pro rozhovor s vedením:

1. *Co Vás vedlo k realizaci „Smluv“, ve vaší škole X?*
2. *Co považujete za důležité připravit, nachystat, než nastanou konzultace, kde jsou podepisovány „Smlouvy“?*
3. *Jak jste představila myšlenku „Smluv“ učitelům?*
4. *Jak jste představila myšlenku „Smluv“ rodičům?*
5. *Má pro všechny děti „Smlouva“ jednotnou organizační strukturu?*
6. *Jaké jsou role účastníků při konzultacích, kde jsou „Smlouvy“ podepisovány?*
  - *Jak zajišťujete, aby se rodiče cítili, jako opravdoví partneři?*
  - *Jakou roli, pozici má dítě při konzultaci? Na jaké je úrovni?*
  - *Jak probíhá komunikace? Je vzájemná? A všestranná?*
7. *Jaké přínosy, obohacení, zisky mají tyto smlouvy pro Vás jako učitelku?*
8. *Jaký přínos mají „Smlouvy“ pro rodiče?*
9. *Jaký má pro dítě „Smlouva“ smysl? Přínos?*
10. *Které klíčové kompetence podle Vás „Smlouvy“ u dětí rozvíjí?*
11. *Jak podle Vás přispívají „Smlouvy“ k partnerství mezi školou a rodinou?*

12. *Jak probíhá hodnocení „Smluv“ na vaší škole X?*

13. *Spnily konzultace Vaše očekávání, cíle?*

Rozhovor s třídní učitelkou třídy X

Můj další rozhovor jsem vedla s třídní učitelkou třídy X. Zajímala jsem se hlavně o její názor a její přístup ke „Smlouvám“ v třídě X.

Otázky a podklady pro rozhovor s učitelkou třídy X:

1. *Jak jste přijala od vedení podmínku realizovat „Smlouvy“ ve Vaší třídě X?*
2. *Jak jste představila myšlenku „Smluv“ rodičům?*
3. *Jakou mají „Smlouvy“ strukturu?*
4. *Jaké jsou role účastníků při konzultacích, kde jsou „Smlouvy“ podepisovány?*
5. *Jak zajišťujete, aby se rodiče cítili, jako opravdoví partneři?*
6. *Jakou roli, pozici má dítě při konzultaci? Na jaké je úrovni?*
7. *Jaké přínosy, obohacení, zisky mají tyto „Smlouvy“ pro Vás jako učitelku?*
8. *Jaký přínos mají „Smlouvy“ pro rodiče?*
9. *Jaký má pro dítě „Smlouva“ smysl? Přínos?*
10. *Které klíčové kompetence podle Vás „Smlouvy“ u dětí rozvíjí?*
11. *Jak podle Vás přispívají „Smlouvy“ k partnerství mezi školou a rodinou?*
12. *Jak probíhá hodnocení „Smluv“ na vaší škole X?*
13. *Spnily „Smlouvy“ Vaše očekávání, cíle?*

Pozorování

Ve třetí třídě prvního stupně školy X jsem vedla dvojí pozorování.

V prvním období jsem pozorovala průběh konzultací a samotný vznik a podpis „Smluv“ čtyř žáků. Zajímala mě celková atmosféra při tvorbě „Smluv“, role účastníků, komunikace a vztahy mezi účastníky. Zaznamenávala jsem si průběh celé konzultace, kterou ve svém výzkumu interpretuji.

V druhém období jsem pozorovala výstupy „Smluv“ vybraných čtyř žáků, naplnění jejich daných cílů, sebehodnocení žáků, hodnocení ostatními spolužáky a nakonec hodnocení učitele.

Kritéria hodnocení „Smluv“

Všechny učitelky prvního stupně na škole X vytváří pro svou třídu vlastní kritéria hodnocení. Tato kritéria přizpůsobují věku dětí a možnostem dané třídy. Některé učitelky vytvářejí kritéria společně s dětmi, některé je tvoří samostatně. Učitelka X nezdávala dětem žádná kritéria hodnocení. Podle jejího názoru jsou „Smlouvy“ specifické, nemají nic společné se zadaným projektem nebo domácím úkolem. Proto i hodnocení „Smluv“ je jiné. Smysle je, aby měl každý žák možnost ukázat, v čem vyniká, aby byl motivovaný a ne omezený kritérii. Cílem je, aby byl každý žák po splnění „Smlouvy“ úspěšný.

Rozhovor s žáky

Po zhodnocení výstupu žáka jsem s ním vedla neoficiální rozhovor, kde jsem se ptala na následující otázky:

- 1. Jak se Ti podařilo splnit zadání „Smlouvy“?*
- 2. Co jsi se dozvěděl/a nového?*
- 3. Kdo Ti při práci na „Smlouvě“ pomáhal?*
- 4. Co se Ti líbilo na spolupráci s rodiči?*
- 5. Co Tě nejvíce bavilo při plnění „Smlouvy“?*

Vlastní realizace „Smluv“

V této části výzkumu jsem se inspirovala školou X a vytvořila jsem své vlastní „Smlouvy“, které jsem s žáky a rodiči podepisovala na konzultacích učitel - rodič - žák v mé praxi. (viz Příloha číslo 3)

6.3. VÝZKUMNÝ VZOREK

Škola X

Nejprve bych ráda stručně charakterizovala školu X, aby bylo zřejmé, v jakém prostředí se můj akční výzkum odehrával.

Škola X je školou s úplným 1. stupněm, který sídlí v jedné budově s mateřskou školou a se čtyřletým a osmiletým gymnáziem. V budově školy je 5 kmenových tříd, základní škola má v každém ročníku pouze jednu třídu o kapacitě maximálně 20 žáků.

Školní vzdělávací program „Le Chaim – pro život“ vychází z RVP pro základní vzdělání, ze zaměření školy i z našich specifických vzdělávacích a výchovných cílů.

Základní škola tvoří komplexní vzdělávací program v duchu židovských tradic a historie. Kromě všeobecně vzdělávacích předmětů, vyučovaných v rámci výchovně vzdělávacích programů základní školy a gymnázia, je výuka rozšířena o hebrejštinu a židovskou výchovu. Škola je otevřena i pro děti z nežidovského prostředí. Pokud se rodiče rozhodnou respektovat specifika školy, včetně jiné organizace školního roku, mohou být jejich děti do základní školy i gymnázia zapsány.

Škola X věnuje velkou pozornost integraci žáků se specifickými poruchami učení a specifickými poruchami chování. Ve škole působí speciální pedagog a školní psycholog, který je zodpovědný za realizaci programu prevence sociálně-patologických jevů. Pro mimořádně nadané žáky vytváří individuální programy ve spolupráci se školním psychologem. Na škole probíhá výuka angličtiny od 3. třídy. Od 1. do 5. třídy je vyučována hebrejštinu v rámci programu TalAM. V odpoledních hodinách působí na škole řada kroužků.

Většina žáků školy X pochází z židovského prostředí nebo se jejich rodiny zajímají o židovskou tradici a kulturu. Typické pro školu je výrazné

kosmopolitní prostředí. Mnozí z jejích žáků pochází z různých evropských zemí či Izraele. Učitelé školy X se stále vzdělávají odborně i metodicky. Pracují se standardy „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“ Řada z nich realizuje ve svých hodinách zásady programu RWCT (Kritické myšlení) a Začít spolu.

Škola stále usiluje o zintenzivnění spolupráce s rodiči žáků. Ti se mohou kdykoli zúčastnit vyučovací hodiny či v konzultačních hodinách navštívit učitele. Škola zve rodiče na třídní i celoškolské projekty a slavnosti. Taktéž s nimi spolupracuje při organizování některých mimoškolních aktivit. Tato instituce usiluje o rodinnou školu kosmopolitního charakteru, kde se budou dobře cítit žáci i učitelé.

Výše zmíněné důvody vedly školu X k zavedení „Smluv“ do výuky ve všech třídách prvního stupně. Podpis a realizace „Smluv“ představují v současnosti jednu z forem spolupráce školy X s rodinou. Tyto „Smlouvy“ jsou na škole X sepisovány dvakrát ročně a jejich znění je předtištěno v žákovských knížkách studentů školy (viz Příloha číslo 2). „Smlouvy“ nabízejí rodinám možnost zapojit se do výchovy a vzdělávání dětí a tak spolupracovat se školou.

Zástupkyně školy X pro 1. stupeň a mateřskou školu

Zástupkyně pro první stupeň je velmi zkušená učitelka. Podle programu Začít spolu učí již 16 let. Jak už jsem se v předchozí části zmínila, je to spoluautorka standardů „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“ a zároveň je lektorka v programu Začít spolu. Na škole X je také třídní učitelkou pátého ročníku, což jí umožňuje být neustále ve styku s žáky a vidět věci jak z pohledu učitele, tak z pohledu vedení. Podle mého názoru to, že je nadřizený v pozici kolegy učitele do určité míry příznivě působí na vztahy s pedagogickými pracovníky, neboť vedení na ně může mít adekvátní požadavky. Zástupkyně se snaží navázat s pracovníky školy partnerský vztah založený na vzájemném respektu, důvěře a očekávání v plnění svých povinností. Je vždy milá a otevřená k diskusi. Pracovníci školy nemají obavy za ní kdykoli přijít.

Vedení školy se snaží vybírat učitele a další pracovníky školy tak, aby tvořili efektivně pracující tým odborníků na vzdělávání a výchovu dětí, ale také kolektiv lidí, ve kterém vládou přátelské vztahy. Snaží se je motivovat svým partnerským přístupem, ocenit, když se práce daří, podpořit v řešení problémů, udržovat a pěstovat dobré vztahy.

Zástupkyně je klíčovou osobou, která iniciovala spolupráci a zapojení rodičů do chodu školy, do aktivit, které škola pořádá i do projektů, které žáci vypracovávají. Její zásluhou se na konzultacích učitel-rodič-žák podepisují Smlouvy, které podporují spolupráci dětí, rodičů a učitele.

Třída X

Třidu X tvoří 16 žáků. Tato třída je velice specifická ve složení dětí. Třidu navštěvují žáci cizinci, žáci z bilingvních rodin nebo žáci pocházející z ortodoxně věřících rodin, takže si paní učitelka musí dávat velký pozor na to, co říká. Podle její zkušenosti například nesmí po těchto žácích chtít jejich „křestní jméno“, protože tito žáci nebyli pokřtěni.

Ve třídě je také několik žáků se speciálními potřebami, například žáci s poruchami učení, s různými dysfunkcemi, žáci s ADHD, žáci nadaní. Ve třídě jsou tři žáci, kteří mají individuální vzdělávací plán schválený pedagogicko-psychologickou poradnou. Dalších několik žáků má individuální podpůrný plán. To vše klade na učitelku třídy X velké nároky.

Podle jejích slov je třída živá, prospěchově nevyrovnaná. Žáci jsou zvyklí na interaktivní výuku, a proto jsou jim „Smlouvy“ vlastní.

Učitelka třídy X

Učitelka třídy X je čerstvá absolventka pedagogické fakulty. Na škole X učí prvním rokem a je třídní učitelkou třetí třídy (třídy X). Přestože učí krátce, je to silná osobnost a má velké zkušenosti, co se týká pedagogické praxe. Je vůdčím typem, má ve třídě přirozenou autoritu a děti ji mají rády.

Přestože je povahou vůdkyně, ve své výuce se snaží, aby pracovali především žáci (činnostní učení), využívá metod Začít spolu (ranní kruh, centra

aktivit, projektové vyučování) a Kritického myšlení (RWCT). Snaží se u žáků rozvíjet čtení s porozuměním, připravuje aktivity tak, aby žáky nutila přemýšlet nad tím, co dělají. Snaží se v nich rozvíjet dovednosti a schopnosti, předávat jim to, co v životě využijí. Její třída je uspořádaná, panují v ní jasná pravidla, která všichni respektují. Žáci dodržují pravidla komunikace a díky jejímu vedení se bez problémů vyjadřují celými větami, při sebehodnocení nebo hodnocení používají popisný jazyk.

Učitelka třídy X má velice hezký a přátelský vztah nejen k dětem, ale i k rodičům. Jak už koncepce školy vyžaduje, intenzivně komunikuje s rodiči, setkává se s nimi na oficiálních i neoficiálních akcích pořádaných školou. Učitelka třídy X zná dobře své děti a jejich rodiny, což je patrné z atmosféry konzultačních hodin učitel - rodič - žák, kde jsem byla přítomna.

Žáci třídy X

Žákyně A

Žákyně A je ve škole X prvním rokem. Je velice dominantní. Přesto měla problém najít své místo v kolektivu spolužáků, protože ostatní žákyně měly svoji uzavřenou skupinu, do které bylo těžké se začlenit. Žákyně A si nakonec našla jednu holčičku, kterou mohla vést, což ji do jisté míry vyhovovalo. Žákyně A svou dominancí a otevřeností často vyvolává spory ve třídě.

I její rodinné zázemí není nejšťastnější. Maminka jí zemřela a tak ji vychovává otec a náhradní matka. Žákyně je pod dohledem úřadu sociální péče, který ji velice často kontroluje i ve škole. „Smlouvu“ tvořila s dědečkem, u kterého několik měsíců bydlela, protože byl její otec služebně delší dobu v Americe.

I přes její problematické rodinné zázemí je žákyně velice dobrá čtenářka, má rozvinutou a bohatou slovní zásobu, pracuje například s ironií a metaforou a její vyjadřování je na vysoké úrovni.

Žákyně B

Žákyně B je podle slov paní učitelky „anděl s ďáblem v těle“. Na jednu stranu je tichou holčičkou, kterou není vidět ani slyšet, na druhou stranu často rozpoutává nešvary mezi spolužáky. Je nejmladší z pěti sester. Její maminka je velice zaneprázdněná a žákyně je vychovávána z velké míry svými staršími sestrami. Po vzoru sester je závislá na počítači, kvůli kterému vyvolává nejčastěji hádky. Její jedinou aktivitou je orientační běh. Přestože žákyně B chodí do školy X od první třídy, žádnou „Smlouvu“ ještě nevypracovala. V tomto roce se na „mírný“ nátlak maminky a učitelky nechala žákyně přesvědčit a „Smlouvu“ nakonec sepsala.

Žák C

Žák C navštěvuje školu X od první třídy a má za sebou několik úspěšných „Smluv“. Žák C je žákem s ADHD, má poruchu učení a soustředění, je hyperaktivní, byla u něj diagnostikována dysgrafie a dyslexie. Žák C má individuální vzdělávací plán, spolupracuje s ním psycholog školy a preventista školy. Žák má velice problematické chování, nevydrží celou vyučovací hodinu v lavici, často je k ostatním agresivní, je nevyzpytatelný v sociální rovině. Má problémy v učení.

Žák pochází z bilingvní rodiny, maminka je Češka, tatínek Rus, který vyrůstal v Chorvatsku. Rodinným jazykem je ruština. Žák má problémy s výslovností a proto navštěvuje logopeda. Maminka velice úzce spolupracuje s učitelkou a intenzivně se žákovi věnuje.

Díky „Smlouvě“ má podle paní učitelky možnost prosadit se i problémový žák s poruchami učení. Žák C je vždy svou „Smlouvou“ úspěšný, vždy ostatní překvapí. Při práci na „Smlouvě“ je žák velice motivovaný, téma ho vždy baví a ze svého úspěchu vždy dlouho těží.

Žákyně D

Žákyně D nastoupila do školy X až ve třetím ročníku. Žákyně pochází z bilingvní rodiny, kde otec je Čech, matka Maďarka. Žákyně je jedináček. V rodině se mluví maďarsky, s českým jazykem se žákyně doposud setkávala

jen zřídka. První a druhou třídu absolvovala žákyně v Maďarsku. V loňském roce se rodiče přestěhovali do České republiky za prací.

Celý tento přechod je pro žákyni D velmi složitý. Potýká se s velkými změnami. To se týká například změny bydliště, školy, kamarádů, pravidel nebo jazyka. Celý její život se od základu změnil. Jazykové omezení ji straní z kolektivu třídy. I když udělala žákyně od začátku školního roku v českém jazyce veliký pokrok, stále je vyčleněná z kolektivu.

Proto se paní učitelka snaží ve zvětšené míře komunikovat s rodiči. Snaží se věnovat žákyni větší pozornost a vymýšlí různé strategie, jak nejlépe začlenit žákyni D mezi ostatní žáky. Žákyně D má v českém jazyce individuální vzdělávací plán. Dvakrát týdně chodí na logopedii a další tři hodiny týdně má doučování z českého jazyka. Rodiče se intenzivně snaží spolupracovat s paní učitelkou.

Rodiče žáků třídy X

Rodiče žáků třídy X není snadné souhrnně charakterizovat. Každá rodina a lidé v ní jsou jiní, mají svůj styl života, pojetí výchovy dětí, zájmy, cíle. Většinu rodičů třídy X spojuje jak židovská víra a výchova, tak zájem o úspěšné vzdělávání a výchovu dětí ve škole. Ten se ve vztahu ke škole projevuje také různě.

Někteří rodiče se otevřeně zajímají o vzdělávání svých dětí, zajímají se o dění ve škole, většina se přímo a dobrovolně podílí na chodu školy nebo na některých jejích akcích.

Další rodiče se o školáctví svých dětí také zajímají, podporují filosofii školy a požadavky učitelů, pomáhají dětem s přípravou do školy z domova. Dalo by se říct, že školu podporují a spolupracují s ní nepřímou, zpovzdálí.

Podle učitelky ve třídě X nejsou takoví rodiče, kteří by o vzdělávání svých dětí neměli zájem a nespolečovali by. To musím potvrdit. Během svého výzkumu jsem měla možnost pozorovat ty rodiče, kteří spolupracují s učitelkou a aktivně se podílejí na dění školy.

7. Implementace „Smluv“ do systému komunikace a spolupráce na základní škole X

Zavedení Smluv na škole X mělo jistě své důvody. O tom, jak k realizaci „Smluv“ došlo, jaké byly prvotní reakce učitelů a rodičů, jakým způsobem jsou „Smlouvy“ realizované a zda splnily prvotní očekávání, jsem hovořila se zástupkyní školy X a níže interpretovala náš rozhovor.

Rozhovor se zástupkyní školy X

1. Co Vás vedlo k realizaci „Smluv“, ve vaší škole X?

„Smlouvy“ jsem znala již z učení Začít spolu, kde byly jedním bodem z celé metodiky vzdělávacího programu Začít spolu. Aby se rodiče spolupodíleli na aktivitách ve škole, začínaly jsme s kolegyní na jiné pražské škole před několika lety sepsovat „Smlouvy“ s každým rodičem a s každým dítětem. Když jsem se „Smlouvami“ začínala, byla jsem překvapená, jaké výstupy a zajímavé a pěkné práce z nich vzešly. Toto zjištění bylo důvodem, proč jsem „Smlouvy“ zrealizovala a prosadila na této škole, kde se vše neučí metodikou Začít spolu. V této škole „Smlouvy“ neznali. Nejprve jsem je realizovala pouze já sama v první třídě. Pak jsem říkala kolegyním, co je na „Smlouvách“ dobré a ony se chodily dívat na mé konzultace. Jak se omlazoval kolektiv, postupně se na „Smlouvy“ přistoupilo.

2. Co považujete za důležité připravit, nachystat, než nastanou konzultace, kde jsou podepisovány „Smlouvy“?

Nejprve o konzultacích a „Smlouvách“ mluvíme s rodiči na třídních schůzkách na začátku roku. Pak, když se termín konzultací blíží, jim pošleme email s informacemi, kdy budou konzultace a kde vyvěsíme seznam, kam se můžou rodiče zapisovat na určitá data.

Pro mě jako pro učitele je důležité připravit si všechna portfolia dětí, aby na každou konzultaci byly připravené nejlepší ukázky dětských prací. Rodiče nijak nepřipravuji a sama si připravuji „Smlouvu“ samotnou.

Někteří rodiče už o tématu „Smlouvy“ s dětmi předem mluvili a na konzultacích už téma a cíle „Smlouvy“ vědí, s některými to vymýšlíme až na místě. A někdy je to možná lepší, protože na základě toho, jak děti na začátku mluví o svých zájmech, z toho vyplyne, co by je bavilo. Nechci jim zadávat další domácí úkol, chci, aby jim bylo téma příjemné a aby to pro ně nebyla další povinnost.

3. Jak jste představila myšlenku „Smluv“ učitelům?

První reakce učitelů byly i negativní. Na této škole se „Smlouvy“ rodily, klidně můžu říci, čtyři roky a až z pozice zástupkyně se mi povedlo „Smlouvy“ a v podstatě i konzultace učitel - rodič - žák, zavést. Spousta učitelek říkalo, že konzultace s rodiči dělají a přijde jim zbytečné, aby na nich bylo přítomné dítě. Podle jejich názoru stačí, když ráno nebo odpoledne řeknou rodiči, co dítě umí a nepotřebují k tomu zvat dítě. Takové byly jejich reakce. Postupně ale začaly poznávat, že konzultace s rodičem a dítětem má smysl, protože přítomnost dítěte má zásadnější dopad, než když mluví pouze dospělí o dítěti. Smyslem je, aby dítě u konzultací bylo a účastnilo se jich jako partner.

Po těch čtyřech letech dvě paní učitelky, které pracovaly s metodami Kritického myšlení a Začít spolu, chodily i na semináře, zavedly „Smlouvy“ ve svých třídách. Postupem se vyměnil kolektiv a „Smlouvy“ jsme zavedli na celý první stupeň.

4. Jak dlouho už tedy „Smlouvy“ používáte?

Tady bych mohla říci, že Smlouvy trvají a jsou pěkně zaběhnuté tři roky ve všech třídách prvního stupně. A je s nimi spokojenost jak ze strany rodičů, tak i teď ze strany učitelek.

5. Vy jste říkala, že realizaci „Smluv“ pomohlo i omlazení kolektivu.

Ano, taky. Mladší učitelky jsou flexibilnější ve změnách přijímání nových metod, nebo ve vnímání toho, v čem vidí smysl. Hlavně už jsou dobře

připravené z fakulty a skrze Janu Kargerovou se s metodami Začít spolu setkávají.

6. Jak jste představila myšlenku „Smluv“ rodičům?

Naši rodiče už jsou zvyklí na konzultace takového typu. Podobné konzultace probíhají už v naší mateřské školce, která pracuje podle programu Začít spolu.

Konzultace učitel - rodič - žák probíhají dvakrát ročně a to vždy před čtvrtletím, tedy kolem listopadu a v dubnu, takže rodiče už se na ně psychicky připraví, aby měli čas.

7. Má pro všechny děti „Smlouva“ jednotnou organizační strukturu?

Učitelé si sami určují organizační strukturu konzultací a „Smluv“. Já sama nemám žádnou předem danou organizační strukturu. Spíše až při samotném rozhovoru s dítětem intuitivně přizpůsobím průběh rozhovoru individuálním potřebám dítěte. Některé dítě je více otevřené, některé je stydlivé a teprve v průběhu konzultací začnu měnit způsob vedení rozhovoru, aby to nevypadalo tak, že mluví pouze rodič a dítě nic neřekne.

6. Jaké jsou role účastníků při konzultacích, kde jsou „Smlouvy“ podepisovány?

Nejprve se s rodiči a dítětem přivítám, nabídnu jim čaj nebo kávu. Důležité je příjemné posezení, abychom se neoddělovali lavicí. Nejprve uvedu konzultace slovy, proč se zde setkáváme a potom nechávám velký prostor dítěti. Pak rodič i já se můžeme vyjádřit k tomu, jak dítě představilo své práce, kam dál chce dítě směřovat a tak. Role jsou na konzultacích vyvážené, aby měl každý část prostoru. Hlídám si, aby nemluvil jen rodič. Občas se mi stávalo, že rodič si chtěl popovídat spíš se mnou a dítě stálo na okraji. Rodič odváděl hovor od něčeho jiného, než kvůli čemu jsme se sešli. Je tedy důležité udržovat téma hovoru, ve kterém má dítě svoji roli a my se soustředíme na jeho postup. Aby se třeba díky „Smlouvě“ posunul.

7. Jak vypadá diskuze a sepisování samotných „Smluv“?

Tak asi první otázky dám já, pak se vyjádří dítě a nakonec rodič. Pak všichni smlouvu podepíšeme.

8. Všimla jsem si, že většina dětí vypracovala „Smlouvy“ formou PowerPointové prezentace. Jaké formy zpracování „Smluv“ dětem nabízíte?

Určitě prezentaci v PowerPointu nepreferujeme, ale určitou nabídku jim dávám. Je několik forem. Může to být jako výtvarné zpracování, knížka, mohou tedy využít interaktivní tabuli, mohou vytvořit 3D projekt. Různé zpracování. Někdy mě samy inspirují děti, které přijdou s nějakou vlastní formou zpracování. Spousta rodičů s dětmi sami vymyslí, jak téma představí. Ale vím, že občas dětem říkám, jaké různé varianty mohou použít. Říkám jim, že mohou zapojit víc dětí, mohou udělat kvízy atd. Už mám vytvořenou takovou škálu zásobníku, co mi prošlo rukama a kterou nabízím.

9. Je zapojení spolužáků při prezentaci práce jedním z kritérií?

Není. Jen ten, kdo chce. Někdo přijde s nápadem, že vymyslí křížovku nebo kvíz. Já mu umožním nápad zrealizovat tím, že mu vytvořím kopie pro ostatní spolužáky, nechám mu prostor klidně celou hodinu a on si ji vede sám. Zapojení ostatních je vždycky lepší, protože nejsou pasivní a víc je to baví. Také si touto krátkou aktivitou ověřuje žák pozornost ostatních.

10. Jaké přínosy, obohacení, zisky mají tyto „Smlouvy“ pro Vás jako učitelku?

Velké. Jednak v tom vidím vždycky posun toho dítěte. Obohacení, že nevidím dítě pouze při výuce, jestli mu jde matematika, čeština atd., ale třeba vidím, že je dítě nadané na něco jiného, co nám bylo skryto, co jsme vlastně tou výukou nemohli objevit. To je pro mě velký přínos. Mám možnost lépe poznat dítě. To, že poznám dítě jinak na konzultacích ve třech, než jak se mi jeví ve třídě, naladí daleko lepší vzájemné vztahy. Někdy se stává a i to tady často pozoruji, že po „Smlouvách“ se vylepší klima třídy i co se týče kázně. Tím, že když si paní učitelka sedne s dětmi, které mají problémy a jsou hyperaktivní a věnuje

se jim 15, 20 minut, tak se jejich vztah daleko více vylepší. Protože každý potřebuje pozornost učitele. Tak v tom vidím veliký přínos.

11. Jaký přínos mají „Smlouvy“ pro rodiče?

Rodiče, tedy alespoň naši rodiče jsou rádi v obraze, co děti ve škole dělají, co se učí. Protože se jim ne všechny dětské práce donesou domů, tak si pak rádi prohlíží portfolio. V tom vidím jeden smysl.

Druhý smysl vidím v tom, že se rodiče zapojí nějakým způsobem do školní aktivity a drží dítě nějakou dobu soustředěně u jednoho úkolu. Dítě se učí, že když něco slíbilo, musí to i dokončit. Sepisování smluv v programu Začít spolu jsem zažila i z druhé stránky, z pozice rodiče, takže jako rodič zde vidím i výchovný prostředek v tom, že dítě něco slíbilo a musí to také dokončit. To je také důležité pro život jako takový.

Další smysl vidím v tom, že rodiče pracují s dětmi na společném tématu, tráví společně čas, který je v této uspěchané době velice drahý, mají společný zájem, který je orientovaný na dítě. A to je velký přínos v dnešní době.

12. Jaký má pro dítě „Smlouva“ smysl? Přínos?

Žák se může prezentovat před třídou. Když v něčem není dobrý, například v učení, může se prezentovat jiným způsobem, může ostatním ukázat, v čem naopak vyniká. Dozvíme se o dítěti, co třeba rádo čte, ukazuje nám to jiný pohled na dítě. Pro něj má „Smlouva“ přínos v tom, že se učí prezentačním schopnostem. Další přínos je ten, že dítě může jít v učení dál, za rámec třeba školního vzdělávacího programu. Když dítě něco baví, necháme ho růst. Dítě se tedy může rozběhnout a také se zde učí, „když něco slíbím, tak to splním“.

13. Má „Smlouva“ přínos také pro ostatní spolužáky?

Podpis „Smlouvy“ učí žáky chápat vážnější dopad nějakého slibu. Přínos vidím v obohacení žáků navzájem.

14. Které klíčové kompetence podle Vás „Smlouvy“ u dětí rozvíjí?

Tak určitě k učení, komunikativní, k řešení problému, sociální a personální a pracovní.

15. Jak podle Vás přispívají „Smlouvy“ k partnerství mezi školou a rodinou?

Je to nastavení přátelského prostředí pro rodiče. Myslím si, že v každé škole, která má nálepku „Rodiče vítáni“, by mělo být toto rodičům umožněno. Je pravda, že na třídní schůzky nechodí všichni rodiče, protože je nepovažují za důležité. Ale na konzultace učitel - rodič - žák přijdou opravdu všichni rodiče. Z toho mám pocit, že vážnost „Smluv“ a konzultací je daleko větší oproti klasickým třídním schůzkám.

16. Jak probíhá hodnocení „Smluv“ na vaší škole X?

Na prvním stupni si každá paní učitelka vytváří svá kritéria hodnocení, která přizpůsobuje věku a možnostem třídy. Já osobně vytvářím kritéria hodnocení společně s dětmi. Po prezentaci se nejprve hodnotí sám žák, poté hodnotí děti a nakonec se vyjádřím k prezentaci já. Děti se učí hodnotit popisnou metodou, nejprve vyzdvihnou kvality práce, pak teprve doporučují žákovi, co by oni udělali do příště jinak. Naplnění cílů „Smlouvy“ pak hodnotí žák, učitel a rodič do žákovské knížky.

17. Splnily „Smlouvy“ Vaše očekávání, cíle?

Určitě ano. A za nic bych se jich nevzdala, protože v nich vidím jak pro třídu, děti, pro rodiče, pro učitele tak pro vzájemnou spolupráci velký přínos.

Rozhovor s třídní učitelkou třídy X

Můj další rozhovor jsem vedla s třídní učitelkou třídy X. Zajímala jsem se hlavně o její názor a její přístup ke „Smlouvám“ v třídě X.

1. Jak jste přijala od vedení podmínku realizovat „Smlouvy“ ve Vaší třídě X?

Přijala jsem to pozitivně, zdálo se mi super, že se děti mohou v rámci výuky zviditelnit tím, o co se zajímají. Líbilo se mi rovněž zapojení rodičů.

2. Jak jste představila myšlenku „Smluv“ rodičům?

Já jsem rodičům „Smlouvy“ nijak nepředstavovala. Nastoupila jsem do rozjetého vlaku, kde většina dětí měla několik prezentací za sebou. Rodiče už věděli, co je čeká, co „Smlouvy“ obnáší. Před konzultacemi učitel - rodič - žák jsem pouze informovala rodiče prostřednictvím e-mailu a na tyto individuální konzultace je pozvala.

3. Jakou mají „Smlouvy“ strukturu?

Žáci mají „Smlouvu“ předtištěnou v žákovské knížce. Protože už měla většina žáků předchozí zkušenosti s plněním „Smlouvy“, nedávala jsem jim žádné zadání, ani jsem jim nesdělovala formu, jakou by měly „Smlouvy“ obsahovat. Oni sami přicházeli s vlastními nápady, jak „Smlouvy“ zrealizovat a prezentovat. Já jsem je neomezovala. Občas, když chtěl žák prezentovat „Smlouvu“ ve formě PowerPointové prezentace, snažila jsem se ho přesvědčit, aby pro tentokrát zkusil žákům předvést téma zajímavější formou.

4. Jaké jsou role účastníků při konzultacích, kde jsou „Smlouvy“ podepisovány?

Učitel vede diskusi, dítě navrhuje téma „Smlouvy“, sděluje své myšlenky, představy a návrhy k realizaci „Smlouvy“ a rodič je konzultant, který se ke všemu vyjadřuje.

5. Jak zajišťujete, aby se rodiče cítili, jako opravdoví partneři?

Asi posazením, že všichni sedíme ve stejné rovině. Snažím se navodit přátelskou atmosféru mezi mnou a rodiči, snažím se být uvolněná. Nestavím se do role, že rodičům něco diktuji. Chci slyšet jejich názor, takže se jich vyptávám a dávám jim dostatečný prostor vyjádřit své myšlenky. I to, že společně sepisujeme „Smlouvu“ nás ladí na stejnou vlnu. „Smlouva“ dává rodičům

najevo, že stojíme o jejich spolupráci, že je chceme zapojit a záleží nám na jejich názoru.

6. Jakou roli, pozici má dítě při konzultaci? Na jaké je úrovni?

Dítě představuje svůj nápad, vymýšlí, jak by mohlo „Smlouvu“ realizovat, vzpomíná, jak se mu dařilo v minulých „Smlouvách“, jestli se mu povedly nebo nepovedly a hledá možnosti, jakou formou tentokrát „Smlouvu“ představit ostatním.

7. Jaké přínosy, obohacení, zisky mají tyto „Smlouvy“ pro Vás jako učitelku?

Přínosy? Určitě bližší poznání žáka a rodičů. Lépe poznám jejich rodinné zázemí, kolik času a sil jsou ochotni jako rodina věnovat „Smlouvám“, co tomu obětují. Jaký je jejich přístup. Další přínos vidím v obohacení dětí samotných, i v obohacení sebe samé v některých tématech.

8. Jaký přínos mají „Smlouvy“ pro rodiče?

Spolupráce rodičů s dětmi je velmi přínosná. Rodiče tak dají dětem najevo, že o ně mají zájem, že vědí, co se odehrává ve škole. Rodiče mají možnost proniknout do prostředí školy, svým způsobem se v něm seberealizovat. Mají možnost trávit s dětmi čas trochu jinak.

9. Jaký má pro dítě „Smlouva“ smysl? Přínos?

Žáci mají možnost ukázat ostatním dětem sebe v oblasti, ve které jsou silní, dobří, že se o něco se zajímají. Každý si zažije realizaci „Smlouvy“ úspěch, protože má dva měsíce na to si práci kvalitně připravit. I ti žáci, kteří mají nějaké problémy například v učení, jsou v prezentaci „Smlouv“ úspěšní. A to je motivuje. Žáci také díky „Smlouvám“ poznají nějaké téma do hloubky, v něčem se zdokonalí.

10. Které klíčové kompetence podle Vás „Smlouvy“ u dětí rozvíjí?

Určitě pracovní, musí něco připravit, vyrobit. Pak k učení, musí si informace zjistit, zjednodušit, vybrat to nejdůležitější, naučit se a natrénovat prezentaci. Dále kompetence k řešení problémů, něco se jim nepovede, musí se ohodnotit, musí přijmout kritiku. A určitě komunikativní, učí se připravovat prezentace, srozumitelně spatra hovořit o tématu, diskutovat se spolužáky.

11. Jak podle Vás přispívají „Smlouvy“ k partnerství mezi školou a rodinou?

Rodiče cítí možnost volby, protože „Smlouvy“ nejsou povinné pro všechny žáky. Tato škola je velice otevřená a vstřícná k rodičům, proto se zde rodiče cítí příjemně. Pokud rodičům nevyhovoval termín prezentace „Smlouvy“, nebo chtěli být u prezentace přítomní, vyšla jsem jim vždycky vstříc. To, že rodiče spolupracují se školou, dává žákovi jistotu a pocit bezpečí. Žák cítí, že škola nelítá ve vzduchu, nespojuje si školu se vzduchoprázdňem a je mu v ní dobře stejně jako doma.

12. Jak probíhá hodnocení „Smluv“ na vaší škole X?

Protože se zde jedná o naprosto jiný druh práce, „Smlouva“ není domácí úkol, nemáme stanovené žádné kritéria hodnocení. Máme stanovená pouze pravidla prezentace a na konzultacích, kde o „Smlouvě“ diskutujeme, se bavíme o rozsahu práce, který by měl být v prezentaci dodržený. V hodnocení nechávám nejprve ohodnotit dítě samotné, pak hodnotí děti a nakonec vše shrnu. Pokud rodiče nebyli přítomní při prezentaci, neoficiálně se chodí ptát, jak to dítěti šlo.

13. Splnily konzultace Vaše očekávání, cíle?

Ano, splnili v tom, že díky prezentaci „Smlouvy“ mohou být všechny děti úspěšné.

8. Realizace výzkumu

V následující kapitole postupně popíši prováděný výzkum, který probíhal u šesti žáků třídy X.

U těchto čtyř žáků třídy X jsem byla přítomná na konzultacích učitel - rodič - žák. Zde jsem pozorovala a zaznamenávala průběh rozhovoru cíleného k vytvoření „Smlouvy“. Konkrétně jsem sledovala rozhovor mezi zúčastněnými, formulaci úkolů a podpis „Smlouvy“ všemi zúčastněnými.

Každá Smlouva předtištěná v žákovské knížce žáků obsahuje formulaci úkolu, na kterém chce žák pracovat, cíle (co pro daný úkol udělá, čeho chce docílit) a v neposlední řadě termín, do kdy se pokusí úkol splnit. O všech těchto úkolech je vedena diskuse mezi učitelem, rodičem a žákem na konzultacích. Žák pak přede všemi sepisuje a formuluje zadání Smlouvy a ta je následně podepsána všemi zúčastněnými. Čas na zpracování „Smlouvy“ je v této třídě kolem měsíce a půl. Tento průběh se u každého žáka opakuje.

Nejprve tedy ve svém výzkumu popíši interpretaci rozhovoru mezi učitelem, dítětem a rodičem, který předchází podpisu „Smlouvy“. Poté předložím vyplněnou „Smlouvu“ daného žáka.

V dalším bodě výzkumu budu popisovat průběh prezentací již hotových projektů, do jaké míry došlo k naplnění „Smluv“, budu popisovat, zda žák splnil předem stanovené cíle „Smlouvy“ a jak hodnotil svoji práci.

V posledním bodě výzkumu uvedu rozhovor s žákem, který proběhl bezprostředně po dokončení prezentace a naplnění „Smlouvy“. Na závěr učiním k jednotlivým žákům dílčí závěr.

8.1. ŽÁKYNĚ A

- **Podpis „Smlouvy“ na konzultaci učitel - rodič - žák**

Žákyně A dorazila na konzultace učitel - rodič - žák se svým dědečkem. Rozhovor vedla paní učitelka.

Učitelka: Už jste s rodiči přemýšleli o tématu projektu?

Žákyně A: Ano, ráda bych vypracovala projekt na téma Želva, protože je to moje oblíbené zvíře a také protože doma jednu želvu mám, takže bych ji mohla donést do školy ukázat spolužákům:

Učitelka: To je moc hezké téma. Ještě se chci ujistit, jestli máš na mysli želvu suchozemskou, nebo vodní?

Žákyně A: Suchozemskou.

Učitelka: Dobře. Už si přemýšlela, jaké informace bys o želvě chtěla dětem sdělit?

Žákyně A: Ano, chtěla bych říct, co je želva, co jí, jaké druhy želv existují apod.

Učitelka A: Jakou formou bys chtěla projekt prezentovat? Jestli to bude formou referátu, nebo Ti rodiče pomůžou a vytvořila by si prezentaci?

Dědeček: Já jsem myslel, že bychom udělali prezentaci v PowerPointu. Máme doma knížku o suchozemské želvě, tam bychom něco našli. Taky bychom něco našli na internetu. Tatínek žákyně už v květnu bude v České republice a tak by přivezl želvu do školy a po prezentaci by ji zase vyzvedl.

Učitelka: Výborně. Takže už máte představu. Bude tedy potřeba Vaše přítomnost nebo přítomnost tatínka při prezentaci?

Dědeček: To si nemyslím, já pomůžu pouze s přípravou prezentace a tatínek pak zajistí, aby byla želva včas ve škole.

Učitelka: Už si přemýšlela, jakým způsobem bys žáky zapojila? Jakou aktivitu bys pro ně připravila?

Žákyně A: Myslela jsem, že bych je naučila skládat origami. K Vánocům jsem dostala origami papíry a knížku, kde je návod, jak složit želvu. Takže bych je naučila, jak se skládá želva.

Učitelka: To je výborný nápad. Mohli byste zhruba odhadnout, kolik času budeš pro prezentaci potřebovat?

Dědeček: Myslím si, že maximálně jednu vyučovací hodinu.

Učitelka: Dobrá tedy, takže 45 minut. Domluvíme se ještě na termínu odevzdání projektu, vyhovoval by vám začátek května? Přesný termín bychom si ještě upřesnili, až byste byli hotoví.

Dědeček a žákyně A: Ano, dobře, to by nám vyhovovalo.

Učitelka: Výborně. Pojdme tedy sepsat „Smlouvu“.

V následující části konzultace žákyně sepsala za dopomoci učitelky a dědečka „Smlouvu“ do této podoby (kopie originálu viz Příloha číslo 4)

Téma: Suchozemská želva

Cíl, který si ve smlouvě stanovuji: „Vyhledám si informace o želvě, zjistím, co želva jí, jak o ni pečovat. Naučím děti skládat papírovou želvu a donesu ukázat svoji želvu.“

Termín prezentace smlouvy: začátek května 2013

Žákyně A si tedy vybrala téma jí vlastní, protože doma želvu má. Jejím cílem bylo zjistit si nové informace o želvě a předat je ostatním spolužákům. Dalším cílem bylo ukázat žákům živou želvu, což jim pomůže udělat si jasnou představu, jak želva ve skutečnosti vypadá, jak se pohybuje apod. Dalším cílem je naučit žáky skládat želvu z papíru, což jim může pomoci lépe si zapamatovat nově získané informace. Prezentaci vytvoří Žákyně A s dopomocí dědečka v PowerPointu a bude ji prezentovat za přibližně dva měsíce, tedy začátkem května.

- **Naplnění „Smlouvy“ a hodnocení**

Mým dalším úkolem bylo zjistit, do jaké míry se Žákyni A podařilo splnit stanovené cíle sepsané ve „Smlouvě“.

Žákyně A měla připravenou prezentaci, kterou promítala na plátno. Byla slavnostně oblečená a soustředěná. Z jejího seriózního, lehce roztřeseného hlasu bylo patrné, že práci bere naprosto vážně. Žákyně mluvila spatra, hlasitě a srozumitelně. Nejprve popsala, co je želva, jaké druhy želv se na světě vyskytují, včetně ohrožených druhů, dále popsala svoji želvu. Vysvětlila, jak o ni pečuje, čím ji krmí. Dále následovala ukázka želvy, kdy děti vytvořily kruh, v jehož středu pozorovaly želvu, takže měl každý dobrou pozici a viděl na ni.

Žákyně A poté rozdala dětem lupeny hlávkového salátu a děti si mohly vyzkoušet krmení želvy.

Po této ukázce Žákyně A želvu uklidila a vrátila se ke své prezentaci. Vysvětlila dětem, jakým způsobem želva přečká zimu, pro odlehčení tématu se zmínila o čínské tradici, kde želva, na jejímž krunýři stojí sloni, nese Zemi. Na závěr rozdala žákyně dětem papíry na origami a postupně, opět v kruhu, žáky učila, jak složit želvu. Každý žák si mohl odnést z prezentace papírovou želvu, která by mu připomněla dnešní hodinu. Skládání želvy trvalo dětem asi 10 minut. Žákyně se na závěr rozloučila a poděkovala za pozornost.

Sebehodnocení žákyně A:

„Myslím si, že se mi práce povedla. Dodržela jsem pravidla prezentace, mluvila jsem zpaměti a pomalu. Myslím si, že zadání „Smlouvy“ jsem dodržela. Děti se dozvěděly spoustu informací o chovu želvy, zkusily si vytvořit želvu pomocí origami. Také jsem byla ráda, že Abu (jméno želvy - pozn. autorky) chtěla jíst od ostatních dětí.“

Hodnocení dětí:

Děti hodnotily žákyni A velice kladně, nezaznělo od nich žádné doporučení. Všem se líbilo, jak Žákyně A prezentovala „Smlouvu“, líbily se jim obrázky, které žákyně v prezentaci použila. Ocenily ukázkou želvy. Rády si zkusily krmit želvu. To byl pro mnohé velký zážitek. Také děti pozitivně hodnotily aktivitu, kterou si pro ně žákyně připravila.

Hodnocení paní učitelky:

Paní učitelka facilitovala hodnocení ostatních dětí, doptávala se a provedla závěrečné shrnutí. Učitelka hlavně ocenila náročnost přípravy prezentace, rozsah práce, ocenila výstup žákyně a způsob její prezentace před publikem. Dále paní učitelka kladně hodnotila aktivity, které žákyně do prezentace zařadila. Paní učitelka nakonec vyzdvihla kvalitu práce žákyně a poděkovala žákyni za velice podařenou hodinu.

- **Rozhovor s žákyní A**

1. Jak se Ti podařilo splnit zadání „Smlouvy“?

Myslím si, že se mi to povedlo. Mluvila jsem bez papíru, jen občas jsem se podívala. Jsem ráda, že mohly děti vidět, jak želva jí. Bála jsem se, že nebude chtít jíst salát od jiných dětí.

2. Co jsi se dozvěděl/a nového?

Nevěděla jsem, že se želva může dožít až 180 let. Taky jsme s rodiči nevěděli, že musí želva přezimovat. My jsme to nedělali, takže příští zimu ji zkusíme dát do lednice.

3. Kdo Ti při práci na „Smlouvě“ pomáhal?

Hlavně dědeček, táta byl v Americe, tak nám do toho občas povídal, když jsme s ním mluvili přes „Skype“.

4. Co se Ti líbilo na spolupráci s rodiči?

Že jsem pracovala s tátou a ten mi ukazoval, jak psát prezentaci na počítači. Taky bylo dobré, že jsem se s dědou pořád bavila o želvě a teď si o ní hodně pamatuju. Taky mi šlo líp skládat želvu z papíru než dědovi, takže v tom jsem byla lepší.

5. Co Tě nejvíce bavilo při plnění „Smlouvy“?

Asi to, že jsem mohla psát o své želvě, kterou mám moc ráda. A taky ta prezentace. Jsem ráda, že ji mám za sebou a že se to ostatním líbilo.

- **Závěr**

Žákyně A si vybrala téma jí blízké. Byla na konzultace připravená již z domova, a proto zde pouze zformulovala společně s učitelkou a dědečkem zadání „Smlouvy“. V průběhu prezentace učitel - rodič - žák mluvila žákyně převážně sama. Z pozorování průběhu konzultace vyplývá, že role učitele,

rodiče a žáka jsou v partnerské rovině. Všichni tři zúčastnění měli dostatečný prostor na konzultacích vyjádřit svůj názor.

Žákyně hodnotila svoji práci podle zadaných kritérií kladně, stejně tak i její spolužáci a paní učitelka. Žákyně má z práce radost, podle jejích slov se díky „Smlouvě“ dozvěděla nové informace a je ráda, že mohla své poznatky předat ostatním spolužákům touto formou. Žákyně zde také ocenila spolupráci s rodinou, v tomto případě do větší míry spolupráci s dědečkem.

8.2. ŽÁKYNĚ B

- **Podpis Smlouvy na konzultaci učitel - rodič - žák**

Žákyně B přišla na konzultace se svoji maminkou. Před podpisem „Smlouvy“ vedly o projektu rozhovor.

Učitelka: Už si přemýšlela o tématu Tvého projektu?

Žákyně B: Ještě moc ne. Asi něco s „počítačema“.

Učitelka: Jsem ráda, že ses rozhodla „Smlouvu“ zkusit. Bohužel Tě musím zklamat, protože téma „Počítač“ už je obsazené. Napadá Tě nějaké jiné téma, které by tě zajímalo?

Žákyně B: Nevím. Asi ne.

Maminka: A nechtěla bys psát o orientačním běhu? To by Tě určitě bavilo, navíc by Ti mohla pomoci Ája (starší sestra - pozn. autora).

Žákyně B: Tak jo.

Učitelka: Výborně, to je dobrý nápad. Třeba nalákáš ostatní holky ze třídy a budete chodit trénovat společně. Teď zkusíme vymyslet, o čem bys chtěla povídat.

Maminka: Mohla by si dětem říct, jak probíhá Váš trénink, co k tomu potřebujete.

Žákyně B: To bych mohla. Nebo jim pustit nějaké video?

Maminka: To bychom mohly najít na internetu, nějaké video.

Učitelka: Dobře. Jak bys chtěla projekt představit?

Žákyně B: Na počítači, Ája mi s tím pomůže.

Učitelka: Takže bys chtěla vytvořit prezentaci v PowerPointu. Zařadíš do své prezentace nějakou aktivitu pro ostatní?

Žákyně B: To ještě nevím. Asi ano.

Maminka: Mohla bys připravit pro děti nějakou křížovku, nebo kvíz.

Žákyně B: Tak dobře, připravím kvíz.

Učitelka: Dobře, to je dobrý nápad. Už se těším na Tvoji prezentaci. Žádné zkušenosti s orientačním během nemám a vůbec nevím, co od takového tréninku očekávat. Výborně. Pojdme tedy sepsat „Smlouvu“.

V následující části konzultace žákyně sepsala za dopomoci učitelky a maminky „Smlouvu“ do této podoby (kopie originálu viz Příloha číslo 5)

Téma: Orientační běh

Cíl, který si ve smlouvě stanovuji: „Popíšu spolužákům trénink orientačního běhu, ukážu jim video. Připravím ostatním spolužákům kvíz.“

Termín prezentace smlouvy: květen 2013

Žákyně B vytvořila svoji první „Smlouvu“ na téma Orientační běh. Z jejího laxního přístupu je patrné, že nemá motivaci plnit „Smlouvu.“ Maminka a učitelka ji k tématu do jisté míry natlačily.

- **Naplnění „Smlouvy“ a hodnocení**

Žákyně B měla připravenou prezentaci své „Smlouvy“ v programu PowerPoint. Ze začátku měla učitelka problém otevřít tuto prezentaci v počítači. Nakonec se ale zádrhel podařilo odstranit a žákyně začala prezentovat. Mluvila velice rychle, z tónu hlasu byla slyšet její nervozita. Žákyně nejprve představila spolužákům téma projektu. Pro motivaci dětí použila video ukázkou, ve které vystupovali nejznámější a nejlepší orientační běžci na světě. Toto video nás všechny velice překvapilo, protože běžci předváděli opravdu kaskadérské seskoky, přeskoky a pády v terénu. Většina z nás si před zhlédnutím tohoto

videa myslela, že orientační běh je jen běhání v lese s buzolou. Po zhlédnutí videa jsme se díky prezentaci žákyně B dozvěděli spoustu nových informací o orientačním běhu, žákyně popsala, jak probíhají její tréninky, jaké vybavení k tomuto sportu potřebuje, ukázala žákům, jak se pracuje s buzolou a nakonec nám představila několik závodních disciplín v orientačním běhu. Pro shrnutí celé prezentace připravila žákyně B pro ostatní spolužáky zábavný kvíz. (viz Příloha č. 6)

Sebehodnocení žákyně B:

„Myslím si, že se mi práce docela povedla. Mluvila jsem bez poznámek, měla jsem hezkou prezentaci.“

Hodnocení spolužáků:

Spolužákům se prezentace líbila. Pozitivně hodnotili video, které je velice nadchlo, některým přišel zábavný kvíz. Žákyni bylo doporučeno mluvit pomaleji a hlasitěji, protože jí občas nebylo rozumět.

Hodnocení paní učitelky:

Paní učitelka také pozitivně hodnotila práci žákyně B. Reflekovala naplnění cílů a úkolů „Smlouvy“, které se žákyni podařily v prezentaci naplnit. Paní učitelka žákyni poděkovala za obohacení v tématu, které ji bylo doposud téměř neznámé. Shrnula doporučení, které navrhovaly ostatní děti.

• **Rozhovor s žákyní B**

1. Jak se Ti podařilo splnit zadání „Smlouvy“?

To se mi podařilo. Myslím, že se ostatní dozvěděli něco nového a že se jim prezentace líbila.

2. Co jsi se dozvěděl/a nového?

To nevím. Možná jsem před tím nevěděla, že existuje tolik závodních disciplín v orientačním běhu. Ale jinak asi nic.

3. Kdo Ti při práci na „Smlouvě“ pomáhal?

Hlavně moje starší ségra. Ta mi pomáhala s prezentací. Ona taky dělá orientační běh, takže ví, jak vypadá trénink.

4. Co se Ti líbilo na spolupráci se sestrou?

To nevím. Asi to, že je starší a že jsme spolu mohly dělat prezentaci na počítači. Hodně mi toho ukázala.

5. Co Tě nejvíce bavilo při plnění „Smlouvy“?

Vymýšlet kvíz.

- **Závěr**

Žákyně B pracovala na své první „Smlouvě“, přestože základní školu X navštěvuje již od první třídy. Nakonec se nechala přesvědčit a vybrala si téma „Smlouvy“ jí blízké. Na konzultacích učitel - rodič - žák společně s paní učitelkou a maminkou vymyslely cíle „Smlouvy“, které později zformulovaly do zadání „Smlouvy“. V průběhu konzultací učitel - rodič - žák byly role účastníků vyrovnané. Žákyně B zde byla pasivnější ve srovnání s žákyní A.

Žákyně hodnotila svoji práci kladně, stejně tak i její spolužáci a paní učitelka. Žákyni bylo do příště doporučeno pomalejší a hlasitější tempo prezentace. Podle mého názoru nebyla žákyně dostatečně motivovaná, což se projevilo i na způsobu její prezentace, ze které jsem měla pocit, že ji chce mít rychle za sebou.

8.3. ŽÁK C

- **Podpis „Smlouvy“ na konzultaci učitel - rodič - žák**

Žák C přišel na konzultace učitel - rodič - žák se svoji maminkou. Žák je již od začátku roztěkaný, rozhovor probíhá ve větší míře mezi maminkou a paní učitelkou. Žák C vstupuje na vyzvání paní učitelky do hovoru o „Smlouvě“.

Učitelka: Už jsi přemýšlel o tématu „Smlouvy“?

Žák C: Ano. Bavili jsme se o tom s mamkou. Chtěl bych se dozvědět víc o archeologii, hlavně o vykopávkách v Egyptě.

Maminka: Žák totiž dostal k narozeninám knihu o archeologických vykopávkách. Baví ho si v ní listovat. S tatínkem si o archeologii rád povídá. Když jsem se ho minule zeptala, o čem chce psát projekt, řekl mi o archeologii.

Učitelka: To je velice zajímavé, ale také těžké téma. Už si přemýšlel, jak bude Tvá „Smlouva“ vypadat? Co všechno bys o archeologii do projektu vybral?

Žák C: Ještě nevím přesně. Asi si vyberu z knihy ty nejzajímavější vykopávky a o nich napíšu.

Učitelka: Už si promyslel, jako formou projekt zpracuješ?

Žák: Ještě ne. Možná na počítači.

Maminka: Jako prezentaci. Já bych mu s ní pomohla, i když on už má zkušenosti z minula, tak nám to tentokrát půjde lépe.

Učitelka: Kolik budeš pro svoji prezentaci potřebovat času?

Žák C: Nejsem si jistý. Asi půl hodiny.

Učitelka: Dobře. Už si přemýšlel, jakou aktivitou bys zapojil ostatní?

Žák C: Donesl bych jim ukázat mé knihy o archeologii a možná bych připravil malý kvíz.

Učitelka: Pojdme tedy sepsat „Smlouvu“.

V následující části konzultací žák C sepsal za dopomoci učitelky a maminky „Smlouvu“ do této podoby (kopie originálu viz Příloha číslo 7)

Téma: Archeologie

Cíl, který si ve smlouvě stanovuji: „Najdu informace o archeologických vykopávkách. Zaměřím se hlavně na Egypt, Řecko a Řím. Donesu ukázat zajímavé knihy. Připravím kvíz.“

Termín prezentace smlouvy: začátek května 2013

Žák C si zvolil téma, které ho zajímá a díky kterému by se dozvěděl něco nového. Maminka i paní učitelka ho v jeho myšlenkách podpořily. Na konzultacích při formulaci „Smlouvy“ mluvil převážně sám, maminka ho pouze doplňovala, paní učitelka vedla rozhovor. I když je Žák C žákem se speciálními potřebami, z konzultací bylo zřejmé, že na jeho handicapu v tuto chvíli nezáleží, protože je žák motivovaný tématem, který mu je blízký, který ho momentálně nejvíce zajímá.

- **Naplnění „Smlouvy“ a hodnocení**

Prezentace žáka C je připravena formou PowerPointové prezentace. Žák prezentuje hlasitě, středním tempem. Nahlíží do svých poznámek, ve kterých čte fakta. O každé archeologické vykopávce ale spatra vypráví spolužákům zajímavost.

Žák nejprve hovoří o archeologii jako o vědním oboru a o jejím dělení na další podobory. Popisuje pečlivou a mravenčí práci archeologů. Poté prezentuje největší a nejzajímavější nálezy světa. Zaměřuje se na Mezopotámii, Egypt, Řecko a Řím. Na závěr zmiňuje nejvýznamnější naleziště v Čechách. Žáci mohou nahlédnout do knih, které si pro ně žák C připravil. Na závěr je žákům promítnut film o oboru podmořské archeologie. Žák děkuje posluchačům za pozornost.

Sebehodnocení žáka C:

„Prezentace se mi podařila. Splnil jsem zadání „Smlouvy“, seznámil jsem spolužáky s archeologií, s největšími vykopávkami na světě. Mám z prezentace

dobrý pocit. Hodně jsem se o archeologii dozvěděl a jednou bych byl rád archeologem.“

Hodnocení spolužáků:

Žáci prezentaci velice pochválili. Líbilo se jim zvolené téma. Ocenili složitost tématu a práci na „Smlouvě“. Chválili způsob prezentace. Velmi se jim líbili obrázky, které byly zařazeny do prezentace i zajímavosti, které Žák C vyprávěl. Také byli nadšeni z filmu, který byl tajemný a napínavý.

Hodnocení paní učitelky:

Paní učitelka Žákovi prezentaci velice pozitivně ocenila. Vyzdvihla hlavně její náročnost jak při nastudování informací, tak při jejich zpracování. Paní učitelce se líbilo, jak byl Žák zapálený do tématu, bylo vidět, že ho téma velice baví a že se o něm dozvěděl spoustu informací. Jeho prezentace byla podle slov paní učitelky velikým přínosem pro všechny.

- **Rozhovor s žákem**

1. Jak se Ti podařilo splnit zadání „Smlouvy“?

Podařilo se mi to. Mám z toho dobrý pocit. Myslím, že prezentace ostatní bavila a celkově to bylo poučné.

2. Co jsi se dozvěděl/a nového?

Spoustu nových informací. Třeba, že Tutanchamonova hrobka je jednou z nejznámějších vykopávek světa, ale spousta lidí neví, že byl Tutanchamon naprosto bezvýznamný panovník. Taky jsem nevěděl, že existuje obor Podmořská archeologie.

3. Ty si říkal, že bys chtěl být archeologem, proč?

Bavilo by mě hledat poklady a vykopávky. Jenomže je nevýhoda v tom, že už bylo skoro všechno objevené. Takže budu asi architektem. Ale ještě nevím.

4. Kdo Ti při práci na „Smlouvě“ pomáhal?

Táta i máma.

5. Co se Ti líbilo na spolupráci s rodiči?

Že se mnou mohli pracovat na „Smlouvě“. Hodně mi pomáhali, protože jsem chtěl odvést dobrou práci.

6. Co Tě nejvíce bavilo při plnění „Smlouvy“?

Vybírat obrázky, pracovat na počítači a číst si zajímavosti o vykopávkách.

- **Závěr**

Žák C si vybral velice složité téma. Při plnění „Smlouvy“ mu pomáhali oba rodiče. Žák ve své práci naplnil cíle, které si stanovil ve „Smlouvě.“ Prezentace se mu velice povedla a byla velkým přínosem pro všechny posluchače. „Smlouva“ byla pro žáka velkou motivací a klíčem k úspěchu. I žák se speciálními potřebami může být díky „Smlouvě“ úspěšný a obdivovaný ostatními spolužáky. To, že si žák mohl vybrat vlastní téma práce, ho motivovalo k osobnostnímu rozvoji a k učení se nad rámec kurikula.

8.4. ŽÁKYNĚ D

- **Podpis „Smlouvy“ na konzultaci učitel - rodič - žák**

Jak už jsem uvedla v charakteristice, Žákyně D pochází z bilingvní rodiny a její čeština je velice slabá. Proto bylo obtížné interpretovat rozhovor

mezi učitelem, rodiči a Žákyní D. Na konzultacích učitel - rodič - žák byli přítomní jak otec, tak matka Žákyně.

V rozhovoru byla velice dominantní matka, otec měl roli překladatele. Společnými silami nakonec zformulovali téma a cíle „Smlouvy“ do této podoby (viz Příloha číslo 8):

Téma: Česko - maďarská pohádka

Cíl, který si ve smlouvě stanovují: Přeložím maďarskou pohádku do českého jazyka a vytvořím česko-maďarskou knížku.

Termín prezentace smlouvy: květen 2013

- **Naplnění „Smlouvy“ a hodnocení**

Žákyně D přeložila s pomocí otce maďarskou pohádku do českého jazyka, napsala a ilustrovala dvojjazyčnou knihu (viz Přílohy číslo 9, 10, 11). Cílem jejího projektu bylo ukázat dětem, že přestože nemluví česky, neznamená to, že v ničem nevynechá. Předvedla dětem, že maďarština je plnohodnotný jazyk, mnohem obtížnější, než čeština.

Žákyně prezentací své knihy splnila cíle „Smlouvy“. Žáci byli knihou nadšeni, protože neočekávali od žákyně takto provedenou a kvalitní práci. Kniha se všem moc líbila, žáci hodnotili ilustrace, listovali v knize a porovnávali maďarskou verzi s českou. Pokládali autorce otázky. Chtěli se dozvědět další maďarská slova. Žákyně je tedy naučila psát a vyslovovat slova jako „ahoj“, „kolo“, „děkuji“, „kamarád“ (viz Příloha číslo 12).

- **Závěr**

Žákyně napsala a ilustrovala bilingvní knihu. Touto prací předvedla své kvality a schopnosti, které byly spolužákům díky jazykové bariéře skryty. Získala si respekt i uznání ostatních dětí ze třídy. Prostřednictvím „Smlouvy“ mohla být i tato žákyně, dříve vyčleňovaná z kolektivu, úspěšná. V tom vidím veliký přínos. Díky spolupráci učitele a rodičů žákyně se podařilo začlenit

žákyni mezi ostatní spolužáky. „Smlouvy“ mohou pomoci zlepšit atmosféru ve třídě, stmelit třídní kolektiv.

9. Vyhodnocení výzkumu

9.1. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VE VZTAHU K 1. CÍLI VÝZKUMU

Mým prvním cílem bylo zmapovat, jaké přínosy, výhody mají „Smlouvy“ pro jednotlivé aktéry, zejména pro rodiče, učitele a pro žáka, jaké klíčové kompetence jsou prostřednictvím „Smluv“ u žáka rozvíjené.

Jak je z rozhovoru se zástupkyní školy X patrné, „Smlouvy“ jsou velkým přínosem jak pro učitele, rodiče, tak hlavně pro žáka.

Nejenom, že si žák plánuje cíle učení, má zde také prostor ukázat ostatním spolužákům, v jakých oblastech vyniká. Smyslem „Smlouvy“ není zadat žákovi další povinný domácí úkol, ale motivovat ho k vlastnímu učení tím, že si sám žák zvolí své vlastní téma. Dále si žák stanoví cíle, kterých chce svou prací dosáhnout a odhadne termín dokončení své práce. Žák se učí dodržovat sliby, což je určitě velice důležitá vlastnost pro život. Žák se zde dále učí pracovat s informačními zdroji, vyhledává potřebné informace v knihách, encyklopediích, slovnících nebo na internetu. Zpracovává načtené informace, které zjednodušuje, třídí a systematizuje dále ve svém projektu. Žák se intenzivně dozvídá nové informace, které prohlubují jeho znalosti a dovednosti. Žák si musí naplánovat svoji práci na projektu tak, aby úkol stihl dokončit v daném termínu. Žák nepracuje na úkolu sám, rozvíjí se zde spolupráce žáka s rodičem, kde rodič pomáhá žákovi pracovat na projektu, je zde v roli konzultanta a zkušeného poradce.

V předem domluveném a odsouhlaseném termínu všech tří stran (učitele, rodiče a žáka) má žák možnost prezentovat výsledek své práce spolužákům. Žák zde dodržuje pravidla prezentace, osvojuje si řečové schopnosti a dovednosti. Učí se formulovat a vyjadřovat své myšlenky. Dále diskutuje a obhájí svou práci před ostatními spolužáky a nakonec

sebereflektuje výsledek svého snažení. „Smlouva“ umožňuje zažít všem žákům třídy úspěch tím, že jim dává dostatečnou dobu na přípravu a prezentaci.

Prostřednictvím „Smluv“ rozvíjí žák kompetence k učení, k řešení problému, kompetence komunikativní, sociální a personální a v neposlední řadě kompetence pracovní. V dalším odstavci bych tyto kompetence ráda dále rozvinula:

Plnění „Smlouvy“ u žáků rozvíjí klíčové kompetence k učení (Žák pracuje s informačními zdroji, plánuje vlastní učení, pracuje na úkolu podle daných kritérií.), kompetence k řešení problémů (Žák řeší za pomoci učitele problém - „Smlouvu“. Učí se, že když něco slíbí, musí to splnit.). Dále jsou u žáka rozvíjeny kompetence komunikativní (Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky jak v písemné, tak psané formě, mluví nahlas a zřetelně.), kompetence sociální a personální (Žák dodržuje termín splnění úkolu, intenzivně pracuje na jeho splnění, prezentuje a hodnotí hotové dílo podle daných kritérií.). V neposlední řadě se u žáka rozvíjí kompetence pracovní (Žák plánuje svoji práci podle daných kritérií, dokončí práci včas a zhodnotí práci podle daných kritérií). (VÚP, 2007)

„Smlouvy“ působí příznivě nejen na žáka, ale také na rodiče. Ti mají díky setkání s učitelem a díky spolupráci s dítětem na „Smlouvě“ větší přehled, co se ve škole odehrává. Prostřednictvím „Smluv“ se mohou rodiče zapojit do aktivity školy a společně se tak účastnit na výchově a vzdělávání dítěte. Na roli rodiče je prostřednictvím „Smluv“ kladena velká důležitost. Úkolem rodiče je udržovat dítě soustředěné u jednoho úkolu a pomáhat mu s dosažením cíle stanoveném v daném úkolu. Rodič vychovává dítě k tomu, že když něco slíbí, musí svůj slib dodržet a úkol dokončit ve stanoveném čase. Rodič je poradcem dítěte, má možnost s dítětem trávit více času a společně pracovat na jednotném tématu. Spolupráce rodiče a dítěte zlepšuje vztahy mezi rodičem a dítětem.

V neposlední řadě jsou „Smlouvy“ velkým přínosem pro učitele. Učitel má možnost díky konzultacím učitel - rodič - žák poznat rodiče a dítě z jiného úhlu pohledu, poznat je více do hloubky. Má možnost navázat s rodiči a dítětem bližší, partnerské nebo přátelské vztahy. Během konzultací „Smluv“ věnuje učitel dítěti větší pozornost než ve výuce, což může zlepšit celkové klima třídy. Učitel sleduje prostřednictvím práce na „Smlouvě“ a následně její prezentace pokroky dítěte a jeho posun nad rámec kurikula. Může prostřednictvím „Smluv“ odhalit skryté nadání dítěte, které nebylo z výuky patrné. Díky dobře zvolenému tématu „Smlouvy“ se může dítě předvést před ostatními žáky a pomoci tak učiteli začlenit se do kolektivu. Dobře zpracovaná „Smlouva“ může učitele obohatit o vědomosti a nové poznatky.

9.2. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VE VZTAHU KE 2. CÍLI VÝZKUMU

Druhým cílem výzkumu bylo zjistit, zda jsou „Smlouvy“ efektivní formou spolupráce rodiny a školy X, a na základě standardů Začít spolu popsaných v dokumentu „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“ ověřit naplňování indikátoru 2.1.2.

„Učitel komunikuje s rodiči také prostřednictvím individuálních konzultací, při nichž se rodiče (za účasti dítěte) informují o pokrocích v učení, úspěších i případných problémech.“

Na škole X probíhají konzultace učitel - rodič - žák dvakrát do roka. Podle zástupkyně školy X je tato forma spolupráce učitele a rodiny nejvíce efektivní, což vyplývá z vysoké účasti rodičů školy X na těchto konzultacích. Oproti klasickým třídním schůzkám je tato forma rodiči více žádaná. Rodič, učitel i žák se zde cítí pohodlně, jako partneři. Atmosféra konzultací je uvolněná. Učitel podpoří tuto atmosféru nabídkou kávy nebo čaje, i přizpůsobením posezení tak, aby učitele, rodiče a žáka neoddělovala lavice.

V průběhu konzultací dostane slovo nejprve žák, který se zamýšlí nad svými pokroky v učení a cíli, kterých by rád dosáhl. Ukazuje rodičům své portfolio, které dokumentuje jeho nejlepší práce. Dále dostává prostor vyjádřit

se rodič a nakonec učitel. Role všech zúčastněných se rovnají a každý zde dostává prostor vyjádřit se k tématu.

„Učitel hovoří s rodiči také o obecných a konkrétních vzdělávacích cílech dítěte (např. společně tvoří smlouvu o dosažení vzdělávacích cílů). Spolupracuje s rodiči při vytváření individuálního vzdělávacího plánu. Využívá také individuálních zkušeností rodičů (a jejich postřehů) při procesu hodnocení.“

Velká část konzultačních hodin je zaměřená na plánování a sepisování vzdělávacích cílů. Žák společně s učitelem a rodičem vytváří „Smlouvu“, jejíž téma je vybráno žákem a je dobrovolné. Společně pak plánují cíle, kterých by chtěl žák ve stanoveném čase dosáhnout. Rodiče se pak podílejí na vzdělávání a výchově žáka. Spolupracují se školou na dalším posunu žáka nad rámec kurikula. Společně se školou umožňují žákovi prostřednictvím „Smluv“ osobnostní růst. Spolupráce školy a rodiny pomáhá oběma institucím sledovat posun dítěte, pomáhá jim jeho objevit skryté nadání a díky tomu ho podporovat směřovat správným směrem. Škola a rodina učí žáka umění prezentovat a prosadit svůj názor, podle daných kritérií umět ocenit výsledek své práce a umět přijmout jak pozitivní tak negativní kritiku.

Z výzkumu vyplývá, že „Smlouvy“, které jsou součástí konzultací - učitel - rodič - žák, efektivně podporují spolupráci školy s rodinou a zcela naplňují indikátor 2.1.2, obsažený v dokumentu „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA“.

ZÁVĚR

V době, kdy jsem si zvolila téma této diplomové práce, měla jsem velice úzké odborné znalosti v oblasti komunikace a spolupráce školy s rodinou. Jako třídní učitelka jsem již měla jisté zkušenosti a používala jsem některé formy spolupráce v programu Začít spolu. Nevěděla jsem, že problematice spolupráce školy a rodiny je obecně věnovaná tak velká pozornost. Při průběhu zpracování této diplomové práce jsem postupně objevovala různé prameny, materiály, které se již touto problematikou poměrně detailně zabývaly. Podrobným studiem všech těchto zdrojů informací jsem získala širší rozhled, získala jsem zásobník různých forem spolupráce školy s rodinou, o kterých jsem začala uvažovat, že by bylo prospěšné využít tyto metodiky v mé vlastní učitelské praxi.

Nejvíce inspirativní pro mě byl standard programu Začít spolu, který vymezuje kritéria kvality práce učitele mimo jiné v oblasti spolupráce školy s rodinou a který je podrobně zpracován v dokumentu „Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.“ Při podrobné studii forem spolupráce školy a rodiny v programu Začít spolu jsem objevila tzv. „Smlouvy“, které jsou uzavírány na konzultacích učitel - rodič - žák. Tyto „Smlouvy“ mě velmi zaujaly a na doporučení vedoucí mé diplomové práce, Jany Kargerové jsem je měla možnost pozorovat v praxi na vybrané škole.

Na základě následného výzkumu jsem si mohla ověřit, že jsou tyto „Smlouvy“ efektivní formou spolupráce učitele, rodiny a žáka. Proces uzavírání těchto „Smluv“ a „Smlouvy“ samotné začleňují všechny tyto aktéry do výchovy a vzdělávání žáka, vytváří partnerské a uvolněné prostředí pro konstruktivní diskusi všech zúčastněných stran ohledně budoucího rozvoje žáka. Zároveň toto uvolněné a fungující prostředí pomáhá žákovi propojit svět rodiny a školy, což u něj eliminuje případné nepříjemné stresové situace. Ale přesto je nutné závěry z těchto diskusí brát zodpovědně. Podstata těchto „Smluv“ je stejná jako u jakýchkoliv jiných obecně známých smluv. Obsahuje konkrétní úkoly a cíle, kterých by měl žák v daném časovém horizontu dosáhnout, dále obsahuje

způsoby, jakými by měl žák postupovat a je stvrzen podpisy všech zúčastněných stran.

Mým úkolem bylo zavést tyto „Smlouvy“ v mé vlastní pedagogické praxi. Realizace těchto „Smluv“ v mé vlastní třídě mě přesvědčilo o hlubokém významu a zásadním vlivu na výchovu a vzdělávání žáka, na zapojení rodičů do života školy a propojení vztahů instituce školy a rodiny. V přílohách číslo 13 a 14 dokládám příklady mých prvních „Smluv“ s žáky mé třídy. Tyto „Smlouvy“ mají ještě své rezervy ve srovnání se „Smlouvami“ uzavíranými na škole X, kde tuto metodiku uplatňují již několik let. Jsem ale pevně přesvědčená, že jsme prostřednictvím této metody vykročili správným směrem. Se zavedením „Smluv“ jsem se setkala s velmi kladným hodnocením jak ze strany žáků, rodičů tak i mých kolegyní a vedení školy. Na základě těchto zkušeností jsem již rozhodnuta, že tyto „Smlouvy“ budu dále využívat a rozvíjet ve své budoucí pedagogické praxi.

LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

FEŘTEK, T. *Rodiče vítáni*. Praha: Yinachi 2011. ISBN 978-80-904735-2-2.

HARTL, P.; HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha: Portál 2009.
ISBN 978-80-7367-569-1

HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002.
ISBN 80-7178-635-7.

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*., Praha, Portál. 2004.
ISBN 80-7178-888-0.

HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum Základní teorie, metody a aplikace*. Praha:
Portál 2008. ISBN 978-80-7367-485-4

HOLUB, M.; NOVÁ, H.; PTÁČEK, L.; SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisícími, aktualizované a přepracované vydání*. Praha: Leges 2011, ISBN 978-80-87212-96-7.

KARGEROVÁ, J., KREJČOVÁ, V., MAŇOUROVÁ, Z. Et al. *Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA*. 1. vyd. Praha: Step by Step Česká republika, o. s., 2011.

KOLLÁRIKOVÁ, Z.; PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika Předškolská a elementární pedagogika*. Praha: Portál 2010.
ISBN 978-80-7367-828-9.

KREJČOVÁ, V.; KARGEROVÁ, J. *Vzdělávací program Začít spolu*. Praha: Portál. 2003. ISBN 80-7178-695-0.

KUBIČKA, L. *Psychologie školního dítěte a jeho výchova v rodině*. 2. přeprac. vyd. Praha: SZdN, 1963.

KUCHAŘOVÁ, P. *Komunikace a spolupráce školy s rodiči – Vzájemná očekávání rodičů a učitelů*. Učitelské listy. 2007. Roč. 15. Číslo 1. Str. 11.

LINHART, J., VODÁKOVÁ, A., KLENER, P. *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.

LUKAVSKÁ, E.: *Pozor děti! (Didaktické otázky vyučování orientovaného na dítě)*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-52-X

MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha, Portál, 1996. ISBN 80-7178-494-X.

PASCH, M.; GARDNER, T.; LANGEROVÁ, G. a kol.: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál 1998 ISBN 80-7178-127-4

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.

PRŮCHA, J.: *Přehled pedagogiky. Úvod do studia oboru*. Praha: Portál 2000. ISBN 80-7178-399-4

PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

RABUŠICOVÁ, M; ŠEĐOVÁ, K; TRNKOVÁ, K; ČIHÁČEK, V. *Škola a/versus rodina*. Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3598-6.

RABUŠICOVÁ, M. - POL, M. *Vztahy školy a rodiny dnes: hledání cest k partnerství* (1. část). Pedagogika, 1996, roč. 46, č. 1, ISBN 1211 – 2720.

SPILKOVÁ, V. a KOL.: *Proměny primárního vzdělávání.*, Praha, Portál 2005. ISBN 80-7178-942-9

ŠKVARKOVÁ, Z. *Rodina škola vo vzájomnej spolupráci.* Univerzita Mateja Bela. Banská Bystrica 2010. ISBN 978-80-557-0024-3.

ŠTECH, S.; VIKTOROVÁ. I. *Vztahy rodiny a školy - hledání dialogu* (In Kolláriková, Z.; Pupala, B. (eds.): *Předškolní a primární pedagogika*) Praha, Portál 2001.

TOMKOVÁ, A.; SPILKOVÁ, V.; PÍŠOVÁ, M. a kol. *Rámec profesních kvalit učitele.* Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012. ISBN: 978-80-87063-64-4

VIŠŇOVSKÝ, L'. *Triedny učiteľ.* Banská Bystrica, PF UMB, 2000. ISBN 80-8055-339-4

VORLÍČEK, CH. *Úvod do pedagogiky.* 1. vyd. Jinočany: H&H, 2000. ISBN 80-86022-79-X.

INTERNETOVÉ ZDROJE

BÍLÁ KNIHA. *Narodni program rozvoje vzdělávání v České republice.* Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání - nakladatelství Tauris, 2001.

ISBN 80-211-0372-8 [online]

Dostupný na WWW: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>

[cit. 2013-8-16]

HUČÍNOVÁ L.; JEŘÁBEK J.; KRČKOVÁ S. a kol. *Klíčové kompetence k základnímu vzdělávání*. Praha, VÚP 2007 [online]

Dostupné na WWW:

<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/02/kkzv.pdf>

[cit. 2013-11-20]

LIBICHOVÁ, J. *Nechají se máma s tátou vtáhnout do hry?* [online]

Dostupné na WWW:

<http://www.mistoprozivot.cz/skola/nechaji-se-mama-s-tatouvtahnout-do-hry>

[cit. 2013-9-20]

RVP ZV VÚP Praha 2007 [online]

Dostupné na WWW:

http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf

[cit. 2013-8-12]

ŠTECH, V. *Rodina a škola – partneři, nebo soupeři?* [online] 2009

Dostupné na WWW: <http://www.rodiny.cz/f/file/Stech.pdf>

[cit. 2013-9-15]